

Σέ μιά μελέτη μου πού δημοσίευσα τό 1961 μέ τόν τίτλο " Ένα ταξίδι στήν Χαλκιδική στό 1793" ἔδωκα μιά παραστατική εἰκόνα τῆς Χαλκιδικῆς, ὅπως ὁ τόπος αὐτός ἦτον στό 1793, πρὶν δηλαδή ἀπό 183 χρόνια. Στηρίχθηκα τότε στίς πληροφορίες, ἐντυπώσεις καί κρίσεις τοῦ Γάλλου Προξένου Θεσσαλονίκης E. COUSINERY, πού τόν καιρό ἐκεῖνο εἶχε περιηγηθῆ ὀλόκληρη τῆ Μακεδονία καί δημοσίευσε ἀργότερα, τό 1826, στό Παρίσι ἕνα βιβλίο μέ τόν τίτλον "VOYAGE DANS LA MACEDOINE", κεφάλαια τοῦ ὁποίου ἀφιέρωσε στήν Χαλκιδική, πού τήν εἶχε περπατήσει ἀπό τή μιά ἄκρη στήν ἄλλη καί ἐντυπωσιάσθηκε βαθειά ἀπό τόν τόπο καί τούς κατοίκου του.

Τώρα, στήν ἐργασία μου αὐτή θά παρουσιάσω ἕνα πορτραῖτο τῆς Χαλκιδικῆς τοῦ ἔτους 1869.

Στό ἐγχείρημα μου αὐτό θά μέ βοηθήσῃ ὁ Νικόλαος Χρυσανθίδης.

Ἀναδιφώντας τό περασμένο καλοκαίρι τήν τόσον πλούσια βιβλιοθήκη τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Διονουσίου τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἀνεκάλυψα ἕνα βιβλίο πού τιτλοφορεῖται. " Αὐτοσχέδιος περιγραφή τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου μετ' ἀρχαιολογικῶν σημειώσεων καί ἱστορικῶν συμβάντων ὑπό Νικολάου Χρυσανθίδου τοῦ Βυζαντίου", καί πού ἐκδόθηκε " Ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ τοῦ τυπογραφείου " Η ΑΝΑΤΟΛΗ" Εὐαγγελينوῦ Μισηλίδου 1870".

Τό βιβλίο αὐτό εἶναι ἀφιερωμένο " Τῷ Σεβασμιωτάτῳ πρῶτῳ Μητροπολίτῃ Κασσανδρείας Κυρίῳ Κυρίῳ ΧΡΥΣΑΝΘῶ τῷ Καισαρεῖ Ἄνδρὶ φιλογενεῖ καί φιλομούσῳ καί καθ' ἅπασαν μέν ἀρετὴν ἀγαθῷ ἐμοί δι' εὐεργετικωτάτῳ Γέροντι τήν δέ τήν βίβλον ἀνατίθημι . Ὁ Ἐκδότης

Εἶχε πραγματοποιήσει ὁ συγγραφέας στό 1869 ἕνα ταξίδι ἀνά τήν Χαλ-

κιδική συνοδεύοντας τόν Μητροπολίτη Χρυσάνθο καί θέλησε νά τυπώ-
ση άργότερα στήν Πόλη τίς παρατηρήσεις πού έκανε, τά συναίσθηματα
πού έδοκίμασε άπό τήν πορεία του αυτή, κι' έτσι μᾶς έδωκε ένα αξιό-
λογο καί μεγάλου ένδιαφέροντος ντοκουμέντο (μέ τίς ζωντανές του
περιγραφές καί μέ τίς διαφωτιστικές του πληροφορίες, μέ τό σχόλιο
καί τούς χαρακτηρισμούς του) γιά τό πώς ήταν ή Χαλκιδική στό 1869
δηλαδή πρίν άπό 107 χρόνια.

Διαιρεϊ ό Χρυσανθίδης τό βιβλίο του σέ τέσσαρα μέρη. στό πρώ-
το "διαπραγματεύεται τήν χωρογραφίαν άπάσης τής Χερσονήσου στό δεύ-
τερο "τήν φυσικήν αὐτῆς κατάστασιν" στό τρίτο "τήν τῶν άρχαίων αὐ-
τῆς κατοίκων μετά τῶν νεωτέρων σύγκριση καί στό τέταρτο "τήν ιστο-
ρικήν περίληψιν άρχαίων τῆς χερσονήσου τούτης συμβεβηκότων μετά τινῶ
νεωτέρων, έπισυνάπτων άμα βραχεϊ τῷ λόγῳ καί τήν νεωτέραν περιγραφήν
τῆς παρά τῇ ρηθείσῃ Χερσονήσῳ πόλεως Θεσσαλονίκης, πόλεως διατελού-
σης σήμερον ὡς γεφύρας, οὕτως εἴπεϊν, τοῦ έμπορίου άπάσης τῆς "αιε-
δονίας, καί κατά μέγα σχεδόν μέρος τῆς Βουλγαρίας, πόλεως πᾶ μέγιστα
διακρινομένης επί διανοητικῇ καί ήθικῇ τῶν κατοίκων καταστάσει καί
πολιτισμῷ."

Ό συγγραφέας στή "χωρογραφίαν" άρχίζει άπό τήν Κασσάνδρα τήν
όποία περιγράφει ὡς εξῆς.

α. "Η Χερσόνησος Παλλήνη

Η Χερσόνησος Παλλήνη, τανῦν Κασσάνδρα έπονομαζομένη, σύγκει-
ται ἐκ δώδεκα χωρίων, άπερ άποικίαι εἰσὶ χωρίων τινων τῶν ἐν τῇ Ἡ-
πειρῷ καί Θεσσαλίᾳ Ἄγράφων. Τό δέ σχῆμα τῆς χερσονήσου τούτης φυ-
σικῶς ὁμοιάζει μέ πόδα ανθρώπου.

"Αρχεται δέ ἐκ τῆς Καλαμαρίας χωριζομένη διᾶ τόφρου, διωρυγέντοι
ἐπί τοῦ Ἰσθμοῦ τῷ 1821 ἔτει ὑπό τῶν κατοίκων τῆς χερσονήσου τούτης
έπαναστατησάντων κατό τῆς Ὀθωμανικῆς Κυβερνήσεως βασιλεύοντος τοῦ

Σουλτάν 'Αβδούλ Μαχμούτ, καί προεκβάλλεται εἰς τό Αἰγαῖον Πέλαγος σταδίους τριακοσίους ἄνωθεν δέ τῆς τέρφου ὑφοῦται καί τεῖχός τι ἄρχαῖον, ὅπερ περί τό 431 π.Χριστοῦ ὑπό 'Αθηναίων ἐπί τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ἀνεγερθέν, καί ἐπικτεινόμενον μέχρι σταδίων τριῶν ἀπό τῆς μιᾶς ἄκρας μέχρι τῆς ἄλλης τῶν δύο κόλπων, δεξιόθεν μὲν τοῦ Θερμαϊκοῦ, ἀριστερόθεν δέ τοῦ Τορωναίου, ἐχρησίμευε τοῖς κατοίκοις ὡς προμαχῶν τῷ 1821 ὀνομάζεται δέ τό τεῖχος τοῦτο, οὐ τό ἐρείπια μόνον σώζονται, πύλαι τῆς Κασσάνδρας (κοινῶς πόρται).

'Επί τοῦ ὑψώματος τούτου παρά τό τεῖχος ἔκειτο κατὰ τόν 'Ισθμόν ἡ ἀρχαία ἐκείνη καί ἐπίσημος πόλις Ποτίδαια, ἡ μεταξύ τοῦ Θερμαϊκοῦ καί Τορωναίου κόλπου, ἄποικός μὲν ποτε τῶν Κορινθίων, ὑποτελής δέ τῶν 'Αθηναίων, καταστραφεῖσα δέ ὑπό Φιλίππου τοῦ Μακεδόνων Βασιλέως, καί ἀνεγερθεῖσα ἔπειτα ὑπό τοῦ Κασσάνδρου, ὑφ' οὗ καί μετωνομάσθη Κασσάνδρεια. Διά τοῦ ὀνόματος δέ τούτου τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, τῆς οὐδέ ἔχνος ἤδη, οὐδέ λείψανον τῆς ἀρχαιότητος αὐτῆς σωζούσης, τιτλοφορεῖται ἐκκλησιαστικῶς καί ὁ Μητροπολίτης τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, Κασσανδρείας ἐπιλεγόμενος.

'Ἡ Ποτίδαια τό πάσαι ἐπί τῷ 'Ισθμῷ τῆς Παλλήνης, τῆς καί Φλέγρης πρότερον καλουμένης κειμένη ἀπεῖχε τῆς 'Ολύνθου (ἐτέρας ἀρχαίας καί ἐπισήμου πόλεως, περί ἧς κατωτέρω θέλομεν ἀναφέρει) σταδίους ἐξήκοντα (Θουκιδύδ. Α, ἐγ.) νῦν δέ κεῖται ἐπί τῆς θέσεως αὐτῆς Μετόχιον τῆς ἐν τῷ "Αθω ὄρει Μονῆς τοῦ Δοχειαρίου, Καπύ Μετόχιον καλούμενον ὡς ἐκ τῶν παρ' οὐτῷ πυλῶν τῆς Χερσονήσου Παλλήνης.

β. Περὶ τῶν κατὰ τήν Χερσονήσον

Παλλήνην χωρίων.

Τό ἐπί τῆς Χερσονήσου Παλλήνης κείμενα χωρία εἰσὶν, ὡς ἄνω εἴρηται, δώδεκα τόν ἀριθμόν, ἐξ ὧν τό μὲν δέκα ἀπέχουσιν 1/4 περίπου τῆς ὥρας ἀπό τῆς θαλάσσης, τό δέ δύο ἄλλα κεῖνται μεσοφείως εἰσὶ δέ τό ἐξῆς.

I. ΒΑΛΤΑ

Τό χωρίον τοῦτο μεγαλύτερον ὄν τῶν ἄλλων δέκα χωρίων θεωρεῖ-

ται ἡ πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας ταύτης. Διότι ἐν αὐτῷ κεῖται ἡ ἱερά Μητρόπολις (Ἡ Μητρόπολις αὕτη ἀνεγερθεῖσα κατὰ τὸ 1840 ἔτος ὑπὸ τοῦ ἀοιδίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κ. Ἰωάννου εἶναι λίθινος δώροφος περιέχουσα ἄνω μὲν πέντε δωμάτια μετὰ ἐκτεταμένης σιθούσης, κάτω δέ δύο μεγάλα δωμάτια καὶ περικυκλοῦται ὑπὸ ἐκτεταμένου κήπου, ἐν ᾧ κατὰ τὸ 1866 ἔτος ὁ Μητροπολίτης πρῶην Κασσανδρείας Κ. Χρῦσανθος ἰδίᾳ αὐτοῦ δαπάναις ἔκτισε καὶ ὡραίαν δεξομενὴν, ὅπως διὰ τῶν ὑδάτων αὐτῆς ποτίζονται τὰ διάφορα λαχονικὰ τοῦ κήπου τῆς Μητροπόλεως), τοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας, ὡς καὶ τὸ Διοικητήριον, ἔνθα διαμένει ὁ ἑπαρχος, ὅστις κατὰ τοὺς νέους τῆς Κυβερνήσεως Νόμους διορίζεται ὁμέσως ὑπὸ τοῦ γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς Μακεδονίας. Σύγκειται δέ ἐξ ἑκστὸν καὶ δέκα περίπου οἰκῶν λιθίνων ἄνωθεν τῆς ἱερᾶς Μητροπόλεως κεῖται ὁ μητροπολιτικὸς Ναὸς ἐπ'ὀνόματι τοῦ γενεσίου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου σεμνυνόμενος καὶ παρὰ τῷ Ναῷ ἡ Ἑλληνο-αλληλοδιδακτικὴ Σχολή, τῇ ἀξιωματικῇ προτροπῇ καὶ συνδρομῇ τοῦ ἐν μακρίᾳ τῇ λήξει γενομένου ἀοιδίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, Κ. Ἰωάννου, (Μητροπολίτου Κασσανδρείας τότε διατελοῦντος) ἐκ βόθρων ἀνεγερθεῖσα. Ἡ σχολὴ αὕτη θεωρεῖται ἤδη ἡ μεγαλητέρα τῶν ἄλλων σχολείων τῶν παρακειμένων χωρίων ἔχει δέ τὸ χωρίον καὶ ἀγορὰν ἐξ ἐπτὸ ἢ ὀκτώ συνισταμένην ἐργαστηρίων σποράδην κειμένων ταῦτα δ'εἰσὶ παντοπωλεῖα πρία, καφενεῖα δύο, καπνοπωλεῖον ἓν καὶ ὑποδηματοποιεῖον ἓν. Παρὰ τῇ ἀγορᾷ ὑπάρχει καὶ ξενοδοχεῖον, ἔνθα ξενοδοχοῦνται οἱ ἐκ τῶν ἀπωτέρων χωρίων ἐρχόμενοι διὰ πολιτικὰς καὶ ἰδιωτικὰς αὐτῶν ὑποθέσεις ἐκεῖ κεῖται τὸ Τελωνεῖον, ὡς καὶ τὸ Ὑγειονομεῖον, ἀμφότερα ὑπὸ Ὀθωμανῶν διοικούμενα.

2. ΦΟΥΡΚΑ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἀπέχον τοῦ χωρίου "Βάλτας" ἡμίσειαν ὥραν, σύγκει-

ται ἓκ πεντήκοντα περίπου οἰκιῶν. Ἔχει δέ καί ἐκκλησίαν, καί Ἄλληλοδιδασκτικόν Σχολεῖον, τῇ προτροπῇ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσάνδρείας Κ. Χρυσάνθου συστηθέν τῷ 1866 ἔτει.

Ἐν τινι ἰδιωτικῷ ὄργῳ κατοίκου τινός τοῦ χωρίου τούτου ἀνεκαλύφθη ἀρχαῖός τις τάφος περιέχων δύο ἀγγεῖα, ἐξ ὧν τό ἕν μεγαλύτερον τοῦ ἄλλου, κόνιν καέντος νεκροῦ περιέχοντα. Τά ἀγγεῖα ταῦτα εὕρισκονται ἤδη παρά τῷ πρώην Μητροπολίτῃ Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθῳ, διατηροῦντι αὐτέ ὡς ἀρχαιότητος τῆς πρότερον χρηματισθείσης ἐπαρχίας του τό περίεργον δέ εἶναι, ὅτι κατὰ τήν ἐκ τοῦ τάφου ἐκεῖνου ἐξαγωγήν τῶν δύο τούτων ἀγγείων εὐρέθη ἐντός αὐτῶν καί ὀλίγον ὕδωρ, ὅπερ ἀνετραπέντων αὐτῶν κατὰ δυστυχίαν τότε ἐξεχύθη ἐναπομεινείσης μόνης τῆς κόνεως.

3. ΚΑΛΑΝΔΡΑ

Τό χωρίον τοῦτο εἰς ἀπόστασιν ἡμισείας ὥρας ἀπό τοῦ χωρίου "Φούρκας" κείμενον σύγκειται ἐξ ἐξήκοντα περίπου οἰκιῶν ἔχει δέ καί ἐκκλησίαν ἐπί θέσεως καταλλήλου, ὡς καί Ἄλληλοδιδασκτικόν Σχολεῖον.

Ἐπισημάνθη δέ τό χωρίον τοῦτο λίαν καταλλήλως "Καλλάνδρα", διότι οἱ ἄνδρες τοῦ ρηθέντος χωρίου εἶναι φύσει ὠρεῖτοικαί εὐρωστοί εἶναι δέ λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀφύτιδος.

Ἐπί τοῦ Ποσειδίου ἀκρωτηρίου τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ἐφ' οὗ κεῖται καί τό ἄνω ρηθέν χωρίον, ὑψοῦται κυργίσκος τις ἐπί τοῦ ὁποίου κρέμαται μέγας φανός, πρὸς ὁδηγίαν τῶν διαπλειόντων τόν θερμαϊκόν κόλπον ἀτμοπλοίων.

4. ΚΑΣΣΑΝΔΡΕΙΝΟΝ

Τό χωρίον τοῦτο ἡμίσειαν ὥραν ἀπέχον τοῦ χωρίου "Καλλάνδρας" σύγκειται ἐκ δέκα καί ἑκτώ οἰκιῶν, ἔχον καί Ἐκκλησίαν τῇ προτροπῇ καί ἀόκνῳ ἐπιμελείᾳ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου ἀνεγερθεῖσαν ἐκ βάρων τῷ 1867 ἔτει. Διατηρεῖται δέ μόλις ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ ἰδιωτικόν Σχολεῖον.

5. ΤΣΑΠΡΑΝΙ

Ἐκ τριάνοντα περίπου συγκείμενον οἰκιῶν τό χωρίον τοῦτο κέκτηται καί Ἐκκλησίαν ὡς καί ἰδιωτικόν Σχολεῖον. Εἶναι δέ λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως "Φρόμβου" ἐξ ἧς πόλεως καί τό παρατεινόμενον ἀκρωτήριο Θράμβος καλεῖται. Τήν πόλιν ταύτην Θερόμβω ἐκάλει Ἡρόδοτος ὁ τῆς ἱστορίας ἀπτήρ.

6. ΧΑΝΙΩΤΗ

Τό μικρότερον τῆς Χερσονήσου Παλλήνης χωρίον εἶναι τό παρόν χωρίον, ἐξ ἐπτὰ μόλις συγκείμενον οἰκιῶν, ἔχον ἄρα καί μικρόν τινα Ἐκκλησίαν.

7. ΠΑΛΗΟΥΡΙ

Ἐπί τοῦ Καναστραίου ἀκρωτηρίου τῆς αὐτῆς Χερσονήσου κείμενον τό χωρίον τοῦτο ἐκ τεσσαράκοντα τριῶν περίπου οἰκιῶν σύγκειται ἐπωνομάσθη δέ τό ρηθέν χωρίον "Παλιούρι", ὡς ἐκ τῶν ἐκεῖ εὕρισκομένων πολλῶν ἀκανθῶν, παρά τῶν κατοίκων Παλιούρια καλουμένων ἔχει δέ καί Ἐκκλησίαν ὡς καί ἰδιωτικόν Σχολεῖον, τῇ προτροπῇ τοῦ αὐτοῦ Ἱερέρχου Κ. Χρυσάνθου συστηθέν.

8. ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Τό χωρίον τοῦτο ἐπωνομάσθη οὕτως, ὡς ἐκ τῆς ἐκεῖ ἀρχαίας Ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς σύγκειται δέ ἐκ πενήκοντα ὀκτώ οἰκιῶν, ἔχει δέ καί ἰδιωτικόν Σχολεῖον.

9. ΚΑΨΟΧΩΡΑ

Τό χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Νεσπόλεως, ἐπωνομασθείσης οὕτω σήμερον, ὡς πυρποληθείσης κατὰ τό 1805 ἔτος ὑπό πολυαρίθμων πειρατῶν σύγκειται δέ νῦν ἐκ πενήκοντα πέντε περίπου οἰκιῶν κέκτηται δ' Ἐκκλησίαν ἤδη οὐκ εὐκαταφρόνητον, πρός δέ καί

Σχολεῖον Ἀλληλοδιδασκτικόν τῇ ἀξιολογίᾳ προνοίᾳ τοῦ Σεβαστοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Κ. Νεοφύτου (τότε Κασσανδρείας) συστηθέν.

ΙΟ. ΠΟΛΥΧΡΟΟΝ

Τό χωρίον τοῦτο ἀπέχει τῆς θαλάσσης κατὰ 1/4 περίπου τῆς ὥρας ἐπινομήσθη δ' οὕτως ὡς ἐκ τῶν ἐκεῖ πλείστων ποικιλοχρῶν ἀνθέων σύγκειται ἐκ δέκα ὀκτώ οἰκιῶν ἔχει δέ καί Ἐκκλησίαν, ὡς καί δημοτικόν Σχολεῖον.

ΙΙ. ΠΑΖΑΡΑΚΙΑ

Ἐκ τριάντα περίπου οἰκιῶν συγκείμενον τό χωρίον τοῦτο, ἔχει καί Ἐκκλησίαν ὡς καί μικρόν τι Σχολεῖον.

Ι2. ΑΘΕΤΟΣ

Τό χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως "Σκιώνης", συγκείμενον ἐξ ἑβδομήκοντα περίπου οἰκιῶν σήμερον, καί ὄν τό μᾶλλον εὐάερον καί θελιτικόν χωρίον τῆς χερσονήσου Παλλήνης, ἐπί τινος πρὸς τόν Τορωναῖον κόλπον ἀκτῆς κείμενον.

Κέκτηται Ἐκκλησίαν λαμπράν μετ' ἀκομφοτάτου θόλου, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου σεμνουμένην, ἧς κατὰ τήν ἀνέγερσιν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε καί ὁ τῆς τοῦ Σίμωνος Πέτρας Μονῆς μοχασχός Φίλιππος ὁ ἐκ Κεφαλληνίας ὀρμώμενος ἔχει δέ καί Ἀλληλοδιδασκτικὴν Σχολήν ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου Κ. Χρήστου Παραθυρᾶ διευθυνομένην.

γ. Περὶ τῶν Μετοχίων τῶν ἐπὶ τῆς Χερσονήσου Παλλήνης κειμένων.

Ἐκτός τῶν ἄνωθι χωρίων, ἐπὶ τῆς χερσονήσου Παλλήνης κεῖνται καί τινε Μετόχια, καθὼς καί ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων χερσονήσων τῆς Σιθωνίας

καί τῆς Ἀκτῆς ἢ τοῦ Ἄθω, ὡς καί ἐπί τῆς Καλαμαρίας. Τά μεγαλύτερα δέ τῶν ἐπί τῆς Παλλήνης κειμένων Μετοχίων καί ἔτι προσοδοφόρα εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

1. Δοχειαριτικόν Μετόχιον (Τουρκ. Καπύ Μετόχ.) ἐπί τῆς τοποθεσίας τῆς καθ' ὀλικληρίον ἐξαφονισθείσης πόλεως Ποπιδαίας κείμενον.

2. Σιμοπετριτικόν Μετόχιον κείμενον πλησίον τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Σόνης.

3. Διονυσιατικόν Μετόχιον, κείμενον ἐπί τῆς θέσεως τῆς ἀρχαίας πόλεως Μένδης, (ἀποικίας οὔσης τότε τῶν Ἐρετριέων, κατὰ τόν Ἡρόδοτον καί Θουκυδύδην)

4. Ἐσφιγμενιτικόν Μετόχιον.

5. Κερρακαλληνόν Μετόχιον.

6. Λαυριωτικόν Μετόχιον.

7. Ἀγιοπουλιτικόν Μετόχιον, κείμενον ἐπί τῆς θέσεως τῆς πόλεως Αἰγῶν, ὅπου σώζεται ἐκ τῆς ἀρχαιότητος τῆς πόλεως ἐκεῖνης ἐπί τινος κρημοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν καί μεγαλοπρεπῆς τις πύργος πρὸς μαρτυρίαν, χρησιμεύων ἤδη τοῖς ἐν τῷ Ἀγιοπουλιτικῷ Μετοχίῳ ἐνασκηούσι Μοναχοῖς.

Παρὰ τῷ Μετοχίῳ τούτῳ πρὸς τόν Τορωναῖον κόλπον ὑπάρχει βράχος τις παραδόξως καί θαυμασίως ἐσχισμένος, ἐντός τοῦ ὁποίου δυσκόλως ὁ ἄνθρωπος εἰσερχόμενος διακρίνει μέρος τι ἐν σχήματι παρεκκλησίου, ἐν ᾧ σώζεται εἰσέτι ὁ ἐκ μαρμάρου κίων τῆς Ἱερᾶς Τραπεζῆς ὡς καί διάφοροι ἀγίων εἰκόνες ἐπί τοῦ τοίχου τοῦ φυσικοῦ ἀτέχνως ἐγγεγλυμμένας. Ὀλίγον τι περαιτέρω ὑπάρχει δεξομένη τις φυσικὴ γέμουσα ὕδατος ἡγισμένου. Λέγουσι δέ οἱ Μοναχοὶ τοῦ ἄνω ρηθέντος Μετοχίου ὅτι, ὅτε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐκήρυττε πρὸς τοὺς ἐν εἰδωλολατρείᾳ τότε διατελοῦντας Κασσανδρεῖς τὸ Εὐαγγέλιον, διωθεὶς παρὰ τινων κατέφυγεν εἰς τὴν παραλίαν ταύτην, ὅπου, ἀπορίᾳ συσχεθέντος τοῦ Ἀποστόλου, ἀμέσως ὡ τοῦ θαύματος διαρρήγνυται ὁ ρηθεὶς βράχος, εἰς ὃν εἰσελθὼν τότε, καί κρύφα διδάσκων τοὺς παραγεγομένους ἐβόπτιζεν αὐτοὺς ἐν τῇ ρη-

θείση δεξαμενῆ ὁ μακάριος Παῦλος.

8. Ρωσικόν Μετόχιον παρὰ τῷ χωρίῳ Ἀθέτῳ κείμενον. Πλησίον τοῦ Μετοχίου τούτου παρὰ τὴν θάλασσαν Ἀμφιθέατρον Ἑλληνικὸν ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τῶν τοῦ Μετοχίου μοναχῶν, ἀνασκευάζοντων κατὰ τὸ 1863 ἔτος. Παρὰ δὲ τῷ Ἀμφιθέτρῳ τούτῳ ἀνεκαλύφθη προσέτι καὶ βωμός τις ὀλόκληρος. Ἀμφότερα δέ, τότε Ἀμφιθέατρον καὶ ὁ βωμός, μεταξὺ τοῦ χωρίου Ἀθέτου καὶ τοῦ Ρωσικοῦ Μετοχίου κείμενα διακρίνονται ἐπὶ ἀρχαιότητι καὶ ἐξαισίᾳ κατασκευῆ ἔκ τε τῶν θεμελίων τοῦ Ἀμφιθέατρον ὡς καὶ τοῦ βωμοῦ οἱ μοναχοὶ οὐκ ὀλίγα μεγάλα τετράγωνα μέρματα ἐξήγαγον ἅπερ ἀφοῦ ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν ἐκεῖ ἀνάγεισιν ναῦσιν εἰς τὸ Ρωσικὸν ἀνήκοντος Μετόχιον, καὶ ἐγκαινισθέντος τῷ 1866 ἔτει ὑπὸ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου, ἐστὶ λησαν καὶ κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὴν ἐν Ἀθῶνι ἱερὰν Μονὴν τῶν Ρώσων πρὸς χρῆσιν ἀνοικοδομησεως.

9. Ἀγιο-ευστασιτικὸν Μετόχιον. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄλλα τινα μετόχια, τὰ ὅποια ὡς μικρὰ καὶ ὀλίγην πρόσδοτον φέροντα παραλείπω συντομίαν χάριν.

Ἔτσι περιγράφει τὴν χερσόνησον τῆς Κασσάνδρας ὁ Χρυσανθίδης ἀτελεῖς οἱ σημειώσεις του πού ἀφοροῦν τὴν ἀρχαία ἐποχὴ ἢ μεταγενέστερα ἱστορικὰ γεγονότα. Ἀλλὰ δὲν χάνει μ' αὐτό νὰ ἔχη τὴν ἀξία του τὸ ὀδοιπορικὸν τοῦ περιηγητοῦ γιὰ τὴν μᾶς δίνονται ἐνδιαφέροντες καὶ πολύτιμες εἰδήσεις γιὰ τὴν Κασσάνδρα τοῦ 1869 ἄγνωστες ἀπὸ ἄλλη πηγὴ γιὰ τὴν χρονικὴ ἐκεῖνη περίοδο.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα πού μᾶς παρέχει ὁ συγγραφέας μαθαίνουμε πὺς τὸ σημερινὸ Πολύχρονον ὀνομαζόταν τότε Π ο λ ύ χ ρ ο ο ν ἀπὸ τὰ πολλὰ καὶ ποικιλόχρωμα λουλούδια πού ἀνθίζων ἐκεῖ πῶς τὸ Πευκοχώριον

λεγότενε τότε Κ α ψ ό χ ω ρ α έπειδή στά παλιά χρόνια είχε πυρποληθῆ από τούς πειρατές

Τήν "Αθυτον τήν όνομάζει ό τουρίστας Χρυσανθίδης "Α θ ε τ ο ν καί άπορω πώς ή ώραῖα αυτή κωμόπολη δέν μετονομάσθηκε άκόμα σε "Α φ υ τ ι ν, δηλαδή πώς δέν πήρε άκόμα τό όνομα τῆς άρχαίας πόλεως τῆς άποικίας τών Έρετριέων πού έκειτο στην ἴδια άκριβώς θέση.

"Επειτα, ή άφήγηση τοῦ Χρυσανθίδη παρουσιάζει κάποιο ίστρρικο-αρχαιολογικό ένδιαφέρον γιά τό άγιορείτικα Μετόχια τῆς Κασσάνδρας Σημελώνουμε έδῶ πώς τό Ρωσικό Μετόχι βρισκότανε στή παραλία τῆς σημερινῆς Καλλιθέας άγοράσθηκε πριν από εἴκοσι χρόνια από έπιχειρηματίαν τό ιστορικό παλαιά κτήρια του κατεδαφίσθηκαν καί στή θέση τους άρθώνεται σήμερα τό τουριστικό ξενοδοχεῖον "Αμμων Ζεύς" στή θεμελίωσιν τοῦ οποίου βρέθηκαν πολλές άρχαιότητες πολύ σημαντικές. Τό ναῦδριο πού άναφέρει ό περιηγητής βρίσκεται καί σήμερα, δυστυχώς "άνακλιτισθέν".

Στήν έκταση τοῦ "άγιοΉσαυλίτικου Μετοχίου" ξεπλώνεται σήμερα ή Νέα Φώκεια καί σ'ένε παραθαλάσσιο λοφίσκο ύψώνεται άκόμα περήφανος καί έπιβλητικός έστω καί έρειπωμένος ένα μεσαιωνικός πύργος ό πύργος τοῦ Μετοχίου.

Σώζεται καί σήμερα "ό βράχος ό παραδόξως καί θαυμασίως έσχισμένος". Μιά άπή έκει άποτελεῖ τήν εἴσοδο σε λαξευμένη στού, άληθινό λαβύρινθο πού χρειάσθηκε νά διασχίσω έγώ έρποντας γιά νά φθάσω στό "άγίασμα" στή "φυσική δεξομενή τήν γέμουσαν ύδατος ήγιασμένου" καί έν συνεχεία άσθμαίνοντας νά καταλήξω σε μία κοιλότητα άψιδωτή, είδος μικρῆς κόγχης πού σίγουρα ήταν ένα παλαιοχρηστιανικό ναῦδριο. Οί θολωτοί τοῖχοι του καλύπτονται από πυκνό στρώμα σιθάλης προσφινώς από τό κεριά πού άναβαν έκει οί χριστιανοί γιατί ή κρύπτη αυτή ήταν άναμφίβολα ένα εύσεβές καταφύγιον, ένα άσυλο τών πιστών.

Ή Έφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Χαλκιδικῆς άς προσέξη τό μνη-

μεῖο αὐτό ἴσως μέ τό καθάρισμα του ὑπό τήν ἐπικολημένη καπνιά ἀναφανοῦν "αἱ διάφοροι ἀγίων εἰκόνας ἐπί τοῦ τοίχου τοῦ φυσικοῦ ἐγγεγλυμμένοι" γιά τίς ὁποῖες μιλάει ὁ Χρυσανθίδης, ἴσως ἀποκαλυφθοῦν παλαιοχριστιανικά μονογράμματα καί ἄλλες χαραγμένε παραστάσεις.

δ.· Ἡ Χερσόνησος Σιθωνία

Καί τό χρονικό-ὁδοιπορικό τοῦ Χρυσανθίδη συνεχίζεται.

Στό δεύτερο κεφάλαιο ὁ συγγραφέας περιγράφει " τήν χερσόνησόν Σιθωνίαν, τανῦν Λογικός ἢ Σιγγιό ἐπονομαζομένην σήμερον, συγκειμένην ἐκ πέντε χωρίων ἄπερ λείψανα εἰσὶ ἄρχαίων πόλεων.

Ἡ Χερσόνησος αὕτη εἶναι μεγαλητέρα κατὰ τε τό μήκος καί πλάτος τῶν δύο ἄλλων χερσονήσων, τῆς Παλλήνης καί τῆς Ἀκτῆς.

Ἀρχεται δέ αὕτη ἐκ τοῦ ποταμοῦ Χαβρίου, ὅστις ἔχων τά πηγές του πλησίον τῆς ἄρχαίας πόλεως Χαλκίδος (νῦν Βραστό καλουμένης) χύνεται εἰς τόν Τορωναῖον κόλπον.

Ἀρχίζει τήν ἐπίσκεψιν του ὑπό τήν Ὀρμύλια, προχωρεῖ πρός τήν Νικήτη, ἀνεβαίνει στόν Παρθενῶνα φθάνει στή Τορώνη κατευθύνεται στή Συκιᾶ καί στή Σάρτη, βαδίζει πρός τόν Ἅγιον Νικόλαον καί καταλήγει στό Μεταγγίτσι. Καί ἰδού ὡς μᾶς ἀφηγεῖται διά "τά κατό τήν χερσόνησον Σιθωνίαν χωρία καί "περί τῶν Μετοχίων τῶν ἐπί τῆς Χερσονήσου Σιθωνίας κειμένων".

I. ΣΕΡΜΥΛΙΑ

Τό χωρίον τοῦτο, ὅπερ λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Σερμύλης διατελεῖ καλεῖται σήμερον Σερμύλια καί Ὀρμύλια. Κεῖται δέ εἰς τὰς ὑπαιρέας τῆς νοτιο-ανατολικῆς πλευρᾶς τοῦ ὄρους Κύλλης, ὅπερ φέρει μεταλλεῖ-α χαλκοῦ, καί ἐκτείνεται μικρόν ἐπί τῆς ἐκτεταμένης ἐκεῖνης πεδιά-δος ἔχουσας ἀπόστασιν ἀπό τοῦ ρηθέντος ὄρους μέχρι τῆς θαλάσσης δύο περίπου ὥρων τήν πεδιάδα ταύτην διαπερᾷ ὁ Χαβρίας ποταμός χυνόμε-νος πρός τόν Τορωναῖον κόλπον πάντες δέ οἱ ἀγροί, ἄμπελοι, ἐλαιῶνες, συκαμινεῶνες καί ἄλλα τινα καρποφόρα δένδρα, κτήματα τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Σερμυλίας τυγχάνοντα, κεῖνται ἐπί τῆς πεδιάδος ταύτης.

Σύγκειται δέ τό χωρίον Σερμύλια ἐκ τριακοσίων περίπου οἰκιῶν. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωρίου τούτου εἶναι μεγάλη καί εὐρύχωρος, οὐχ' ἦττον δέ καί κεικοσμημένη σεμνύνεται δ' ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Προπαιοφόρου ὑπάρχει δέ καί Ἑλληνοαλληλοδιδασκτική Σχο-λή, λαμπρόν τυγχάνουσα οἰκοδόμημα ἀναλόγως τοῦ χωρίου ἀνηγέρθη ἐκ βῆθρων αὕτη τῷ 1863 ἔτει, τῇ ἀξιολογῶν προτροπῇ μέν τοῦ τότε Μητρο-πολίτου Κασσανδρείας νῦν Δέρκων Κ. Νεοφύτου, τῇ γενναίᾳ δέ συνδρο-μῇ τῶν τοῦ χωρίου τούτου κατοίκων.

Κατ' ἔτος τῇ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων (Ἰουνίου 30) γίνεται ἐκεῖ σε ἐμπορικῆ πανήγυρις, κατό τήν διάρκειαν τῆς ὁποίας πλεῖστοι ἐκ δια-φόρων πλησιοχόρων χωρίων ἐκεῖ μεταβαίνοντες μετά διαφόρων ἐμπρευ-μάτων πωλοῦσι αὐτά ἢ ἀνταλλάσσουν.

Ὀλίγόν τι δέ μακρὰν τοῦ χωρίου ὑπάρχει παρὰ τινι ἐξωκκλησίᾳ τῆς Ἀγίας Τριάδος τό ἄειροταφεῖον τῶν κατοίκων, περιτοιχούμενον ὑπό τοίχου ἀνηγέρθη δέ τῷ 1866 ἔτει, ὑπό τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσαν-δρείας Κ. Χρυσάνθου.

Τό κλίμα δέ τοῦ χωρίου τούτου εἶναι νοσῶδες. Κατά μῆνα Ἰούνιον, Ἰούλιον καί Αὐγούστον ἐπικρατεῖ μάλιστα ἐκεῖ πνιγηρός καύσων, ἐπι-πολάζει δέ καί σφοδρός πυρετός, οὐκ ὀλίγα θύματα αὐτοῦ παρεχόμενος.

2. ΝΙΚΗΤΗ

Τό χωρίον τοῦτο ἀπέχον ἡμίσειαν ὥραν τῆς θαλάσσης κεῖται ἐγγω-
σμένον εἰς σχισμῶδά τινα τοῦ ὄρους Ἀύλλης σύγκειται δέ ἐξ ἑκατόν
ἐννενήκοντα πέντε περίπου οἰκιῶν, ὑπάρχει δέ καί Σχολεῖον Ἀλλη-
λοδιδασκτικόν. Ἡ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ Ἱερῶ Ἐκκλησίᾳ τοῦ ὁγίου μάρ-
τυρος Νικήτα ἀνηγέρθη τῷ 1867 ἔτει, τῇ ἀξιολογῶν προτροπῇ τε καί
συνδρομῇ τοῦ πρώην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου, συνδρα-
μόντων καί πάντων τῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου.

Ὁ Ἱερόρχης οὗτος εἶναι λίαν ἀξιόπαινος διὰ τοὺς κό-
πους καί μόχθους, οὓς κατέβαλε διὰ τὴν ἀνεγερσιν τῆς
Ἐκκλησίας τοῦ περί οὗ ὁ λόγος χωρίου. Τό χωρίον Νική-
τη ἐκέκμητο ἀρχαίαν τινα ἐκκλησίαν σμικροτάτην, ἐν ἣ
ἐκκλησιαζόμενοι οἱ κάτοικοι ἐστενοχωροῦντο μέγῶως
ἕνεκα τῆς μικρῆς χωρητικότητος αὐτῆς, πρό πάντων ὅμως
ἐν καιρῷ χειμῶνος, διότι ἐξετίθεντο εἰς τὰς βροχὰς καί
χιόνας τοῦ χειμῶνος. Μολονότι δ' ὑπέφερον τοιαῦτα καί τοσαῦτα δεινά,
ἕνεκα τῆς ἀγροικίας καί ἀναίσθησίας σχεδόν ὅπο τόσων
ἐτῶν διχονοοῦντες δέν ἐπεχείρουν νά ἀνεγείρωσιν εὐρύ-
χωρον Ἐκκλησίαν, καίτοι ἐπί τοσοῦτον προτρέψάντων αὐ-
τούς τῶν κατὰ καιρούς Ἀρχιερέων, Μητροπολιτῶν Κασσαν-
δρείας τῶν ὁιδίμων Δανιήλ καί Ἰσάβου (τοῦ Πατριάρ-
χου Ἀλεξανδρείας) Ἱερεμίου (ἐν Μιτυλήνῃ ἤδη διατρί-
βοντος), Ἱγνατίου (τοῦ ὁιδίμου Μητροπολίτου Ἐλασσῶ-
νος) καί Νεοφύτου (τοῦ νῦν Σεβασμιωτέτου Μητροπολίτου
Δέρκων). Ἀλλ' ὁ ρηθεὶς Ἱερόρχης Κασσανδρείας Κ. Χρύ-
σανθος ὁ ἐκ Καισαρείας οὐκ οἶδ' ὅπως ἐπί τέλους κατέπει-
σε τοὺς κατοίκους τούτους ἵνα ἀνεγείρωσι τό ἱερόν ἐκεῖ-
νο οἰκοδόμημα.

Ἀλλά τότε καί τῆς ἀνεγέρσεως ἐγκριθείσης καί ἀπο-
φασισθείσης, τῆς δέ διὰ τὴν ἀνεγερσιν ἀναγκαίουσης ὑ-

λης προπαρασκευασθείσης, πρὸς δὲ καὶ τοῦ Ἀρχιτέκτονος ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ρηθέντος Ἱερόρχου συμφωνηθέντος ἀκόμη, αἴφνης διαρρύγνηται διαφωνία μεγίστη μετοξύ τῶν κατοίκων, εἰς δύο διαιρεθέντων φατρίας, ὧν οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ ἀνεγερθῆ ἐπὶ τοῦ παρὸ τῆ δεξιᾷ τοῦ χωρίου πλευρᾷ ὑψουμένου λόφου, οἱ δὲ ἔλεγον ὅτι πρέπει νὰ ἀνεγερθῆ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου (ἐπὶ θέσεως στενωποῦ καὶ βορβορώδους). Τέλος ὑπερισχυσάσης τῆς γνώμης τῆς εὖ φρονούσης μερίδος, ἧς ἠγεῖτο Γερο-Παναγιώτης τις, ἤρξατο μετὰ τὴν συμφιλίωσιν ἀμφότερων τῶν μερῶν ἡ ἀνέγερσις τοῦ ναοῦ κατὰ μῆνα Μάρτιον τοῦ 1867 ἔτους, ὅτε καὶ ἀγισμοῦ τελουμένου παρὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἀρχιερέως ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ναοῦ, ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος ἐπ'ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Μάρτυρος Νικηῖτα (κατὰ τὸν τῆς παλαιᾶς ἐκκλησίας ἄγιον ἐξ οὗ καὶ τό ὄνομα ἔλαβε τό χωρίον), παρόντος τότε καὶ τοῦ προηγουμένου τῆς ἐν Ἀθωνι Μονῆς τοῦ Εἰρηοποτόμου Κ. Διονυσίου μετὰ καὶ τριῶν ἄλλων Μοναχῶν. Κατὰ τὴν οἰκοδομήν τούτην ἐπεστέται ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος Ἱερόρχης συντρέχων καὶ προμηθειῶν αὐτοπροσώπως κατὰ πάντα τὰ ἀναγκασιούντα καὶ ἤδη τό χωρίον τοῦτο κέκτηται μίαν λαμπρὴν ἐκκλησίαν καὶ μεγαλοπρεπῆ, καταθέλγουσαν τοὺς θεατὰς, διότι φείνεται μακρόθεν ὑψουμένη ἐπὶ τοῦ προρρηθέντος λόφου τοῦ ἐπικειμένου τῷ χωρίῳ ὡς ἄνω εἴρηται, ὡς κομψότατον καὶ περικαλλές προπύργιον.

Ἄλλ' ὡς τῆς ἀγνωμοσύνης χολὴν ἀντί τοῦ μόνου ἀπέδωκαν τῷ ὀξυπερίφῳ Ἱερόρχῳ Κ. Χρυσάνθῳ, τῷ καὶ αὐτό τό συμφέρον αὐτοῦ θυσιάσαντι δι' αὐτούς, οἱ στυγεροὶ οὗτοι κάτοικοι ἔνεκα ἀτομικῶν παθῶν καὶ παρονόμων εἰτήσεών των καταδιώξαντες αὐτόν μετὰ τινῶν ὀλιγορίθμων ἀσυνειδήτων.

Τό χωρίον Νικίτη εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Γαληφοῦ. Ὀλίγον τι μακρὰν τοῦ χωρίου πεδιάστις ἐξαπλοῦται πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς πεδιάδος ταύτης νέμονται ἐν καιρῷ χειμῶνος πᾶ ποιμνία τῶν Βλάχων λεγομένων, τῶν μὲν ἐκ Βοθενῶν, τῶν δὲ ἐκ Στρωμνίτισης καὶ ἄλλων ἐκ Κεστεντηλίου μεταβαίνόντων κατὰ Σεπτέμβριον εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Χαλδικῆς χερσονήσου, κισλάδας καλουμένας, δι' ἃς πληρνόνουσιν οὗτοι ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τὸ ἀντίτιμον τῆς νομῆς εἰς ἐκάστην Κοινότητα, εἰς ἣν ἀνήκει ἐκάστη πεδιάς ἀπέρχονται δὲ εἰς τὰ ἴδια μετὰ τῶν ποιμνίων κατὰ τὴν 25 Μαρτίου. Τὸ ἀντίτιμον δὲ τῆς νομῆς καὶ τῆς πεδιάδος τοῦ χωρίου τούτου οὐκ ὀλίγον συνετέλεσε τότε κατὰ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ἄνω ρηθέντος ναοῦ τοῦ χωρίου Νικίτης, παρὰ Βασιλείου τινος ἐκ Κεστεντηλίου πληρωθέν διὰ πέντε ἔτη.

3. ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Τό χωρίον τοῦτο κείμενον ἐπὶ τῆς σειρῆς τοῦ δυσβάτου ὄρους Λίγγου σύγκειται ἐκ πεντήκοντα περίπου οἰκιῶν ἔχει δὲ Ἐκκλησίαν, ὡς καὶ δημοτικὸν Σχολεῖον. Τὰς γαίας τοῦ χωρίου τούτου ἐσφετερίσθησαν δωροδοκῆσαντες τὰς ἐν τῇ πόλει Θεσσαλονίκης πολιτικὰς ἀρχὰς οἱ ἄπληστοι Μοναχοὶ τῆς ἐν τῷ Ἄθωνι Μονῆς τοῦ Κωνσταμονίτου, ἐχούσης Μετόχιον γειτνιάζον τῷ χωρίῳ Παρθενῶνος. Καὶ ἤδη οἱ κάτοικοι οὐδέν ποιήσαντες διὰ διαφοροτρόπων ἀγωγῶν ἐν Θεσσαλονίκη στεροῦνται ὀδίκως καὶ παραλόγως τῶν γαιῶν τῶν πρὸς τὴν ἀνομήσιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν αὐτῶν ἡγαγείων ἐξαρκούντων μό-
τούτου εἰσὶν ἀξιοδύκρυτοι.

ΤΟΡΩΝΗ

πόλεως, ἧς τὰ ἐρείπια μόνον σώζονται διατηρεῖται
πρὸς τὴν θάλασσαν φρούριον Λήκυθον. Ἀναφέρει δὲ ἰ-
Θουκιδύδης λέγων ἐν Κεφαλ. II3 Βιβλ. 4 οὕτω πως
γον γάρ ἐν τῇ ἀγορᾷ ὀπλῖται "καθεύδοντες ὡς

πεντήκοντα) ἐπειδή ἦσθοντο, οἱ μὲν "τινες ὀλίγοι διαφθείρονται ἐν χερσίν αὐτῶν, τῶν δέ "λοιπῶν οἱ μὲν περὶ, οἱ δέ εἰς τὰς ναῦς, ἐφρούρου δὺο, "καταφύγοντες διασῶζονται ἐς τὴν Λήκυθον τόφρουριον, ὃ εἶχε αὐτοί, καταλαβόντες ἄκρον τῆς πόλεως "ἐς τὴν θάλασσαν ἀπειλημμένον ἐν στενωῖ ἰσθμῷ κατέφυγον δέ καὶ Τορωναίων ἐς αὐτούς ὅσοι ἦσαν σφόδρην "ἐπιτήδειοι".

Καὶ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει περὶ τινος συμμαχίας γενομένης μεταξύ Τορωναίων καὶ Ὀλυνθίων, καὶ ἄλλων τινῶν γειτνιαζουσῶν πόλεων, οὕτω πως λέγων ἐν Κεφαλαίῳ 27, 16, νγ. " Τῶν μετασχουσῶν ταύτης "τῆς σμαχίας (τῶν Ὀλυνθίων ἐννοεῖ) ἦσαν ἄλλαιτε (πόλεις) καὶ αἱ ἑξῆς, Ποτίδαια, Τορώνη, Λήκυθος, Μηκύβερνα, Ἴσως δέ καὶ ἡ Ἄφσα, Πίλωρος, Σίγγος, Σάρτα, Σερμύλη, Ἀργθλος, Στάγειρος, Σικῶλος, Σπάρτωλος".

Τὴν Τορωναίων καὶ Ὀλυνθίων συμμαχίαν καὶ τὰ νομίσματα μαρτυρεῖ, ἐν οἷς ἐπιγέγραπται ΟΛΥΝΘΩΝ ΚΑΙ ΤΟΡΩΝΑΙΩΝ ΑΙΟΝΟΜΟ (-ὁμόνοια) ἴδε Βοιμελ. Προλεγόμενα σελ. 25.

Ἡ ἑξαφενισθεῖσα ἐπίσημος πόλις Τορώνη ἦτο τό πάλαι μία τῶν μεγαλητέρων πόλεων τῆς χερσονήσου Σιθωνίας, ὡς καὶ ἡ πόλις Σίγγος (νῦν χωρίον Συκιά) ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς τῆς χερσονήσου πλευρῆς κειμένη, δοῦσα δέ καὶ τό ὄνομα αὐτῆς εἰς τόν Σιγγιτικόν κόλπον. Ἀπό δέ τῆς Τορώνης ὠνομάσθη καὶ ὁ ἕτερος κόλπος Τορωναῖος.

D. ΣΥΚΙΑ

Τό χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Σιγγοῦ, ἐξ ἧς ὠνομάσθη, ὡς εἴρηται ἄνω, καὶ ὁ κόλπος ὁ τὴν χερσόνησον Σιθωνίαν περιβρέχων, καὶ πρὸς τό Αἰγαῖον τείνων πέλαγος, Σιγγιτικός. Σύγκειται δ' ἐκ τριακοσίων εἴκοσι περίπου οἰκιῶν, κειμένων παρὰ τῆ ὑπερεῖς τοῦ πετρώδους ὄρους Λέγγου. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ἀρχαῖα, καεῖσα κατὰ τό ἡμισυ ἐπὶ τοῦ Κριμαῖικοῦ Πολέμου (1855) ὑπό τῶν Ἑλλήνων, ὧν ἀρχηγός ἦν τότε ὁ διαβόητος Τσάμος ὁ Καρατάσος, (ὁ ὁποῖος κατετάρραξε δι' ἀπατηλῶν καὶ ἀδυνάτων λόγων τούς ἐφησυχάζοντας Κοσσανδρεῖς) ἔκαυσαν

δέ τούτην, ἐπειδή ὁ Ὀθωμανικός στρατός ὡς ἐν φρουρίῳ περικλεισθεὶς ἐντός τῆς Ἐξηλησίης ἐκ τῶν παραθύρων ἐπυροβόλει κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἤδη δέ ἀνεγερθεῖσα παρὰ τῶν κατοίκων ἐπὶ τῶν ἡμικαύστων σχεδόν θεμελίων διατελεῖ πάντῃ ἄκοσμος.

Περὶ τῆς ἀρχαιότητος τῆς χώρας Συκιᾶς σημειωτέον καὶ τοῦτο ὅτι, ἐν τινι ἀγρῷ ἱερέως τινος τοῦ χωρίου τούτου, μεταξὺ Συκιᾶς καὶ Τορώνης κειμένῳ, ἀνεκαλύφθησαν Μακεδονικὰ χρυσᾶ νομίσματα πλεῖστα καὶ εὐμεγέθη, ἔχοντα δέπρωτομὴν βασιλέως τῆς Μακεδονίας, οὗ τό ὄνομα καὶ πέρ ἐν τοῖς νομίσμασιν ὄν ἐγκεχαρσγμένον ἀπέβη ὅμως ἤδη, ὡς ἐφθασμένον ἐκ τῆς πολυκατρίαις δυσανάγνωστον. Σώζονται δέ κατὰ τὴν ρητὴν ὁμολογίαν ἱερέως τινος τοῦ χωρίου Συκιᾶς παρὰ τῷ Σεβ. Μητροπολίτῃ Δέρκων Κ. Νεοφύψῳ τινὰ τῶν νομισμάτων τούτων, ὡς δωρηθέντα τῇ Α. Σεβασμιότητι παρὰ τοῦ ἀνεκαλύψαντος τὰ νομίσματα ταῦτα ἱερέως ἀρχαιότητος χάριν.

Ἐπὶ ἔτι δέ ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή.

ΣΑΡΤΗ

Καὶ αὕτη ἦν ποτε λαμπρὰ πόλις ἀρχαία ἐπὶ τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀμπέλου κειμένη, ἧς ὅμως οὐδέ ἔχνος σώζεται χρησιμεύει δέ σήμερον ὡς χειμᾶδιος κατοικία τινῶν τῶν κατ' ἔτος ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἐνδημούντων Βλάχων γεωργοῦνται δέ σὶ γὰρ αὐτῆς ὑπὸ τῶν καλογήρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους τῶν εἰς τὰ ἐκεῖσε ἰδρυμένα μικρὰ μετόχια κατοικούντων.

5. ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐξ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα περίπου οἰκιῶν φυγκείμενον κατέχει λαμπρὸν καὶ ἐξαιρέτον τοποθεσίαν ἕνεκα τῆς μαγευτικῆς θέας τοῦ Σιγγιτικοῦ Κόλπου καὶ τῆς ἀπέναντι χερσονήσου Ἀκτῆς ἢ τοῦ Ἄθω, ὁμοιοζούσης μὲ στεφανίδα, ἦν ὡς ἀδόμαντες καὶ μαργαρίται περισσοῦ-

σιν αἱ 24 εὐαγεῖς Μοναί, τὰ σεπτὰ τοῦτα κειμήλια τῆς Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καί ἐν αὐτῷ τῷ χωρίῳ οὐκ ὀλίγους κόπους κατέβαλεν ὁ Σεβασίμος Μητροπολίτης πρώην Κασσανδρείας Κ. Χρῦσανθος, ὅπως ἐκ βάθρων ἀνεγείρη Ἑλληνικὴν καὶ Ἀλληλοδιδασκτικὴν Σχολὴν μὲν ἵσα προσκόμματα ἁπαντήσας παρὰ τῆς μερίδος τῶν ἀγενῶν καὶ ἀφιλομούσων τοῦ χωρίου τούτου κατοίκων.

Δύο περίπου ὥρας καταβαίνων τις ἐκ τοῦ χωρίου τούτου πρὸς τὴν θάλασσαν ἀποντῆ ἐν τῷ Σιγγιτικῷ κόλπῳ παρὰ τῇ ξηρῇ φυσικὸν ἀξιοθαύμαστόν τινα λιμένα, ἐκ μικρῶν νησιδίων ἀποτελούμενον καὶ φιαφόρους φυσικὰς εἰσόδους τε καὶ ἐξόδους ἔχοντα, καλούμενον δέ Βουρβουροῦν.

Ἐν τῷ φυσικῷ τούτῳ λιμένι οἱ πλεῖστοι τῶν κατοίκων ἐνασχολοῦνται περὶ τὴν ἀλιεῖαν διαφόρων ἰχθύων μαλακίων καὶ ὀστρακοδερμάτων ἐκ τοῦ λιμένος τούτου καὶ μάλιστα ἐκ τῶν δύο κόλπων τοῦ τε Σιγγιτικοῦ καὶ Τορωναίου ἐξάγεται ὁ περίφημος ὀκτώπους, καὶ τόσοι ἄλλοι ἰχθύες.

6. ΜΕΤΑΓΚΙΤΣΙΟΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο λείπονον τῆς ἀρχαίας πόλεως Πιλώρου διατελοῦν σύγκειται ἐκ τεσσαρῶντα οἰκιῶν μιᾶς Ἐκκλησίας καὶ δημοτικοῦ Σχολείου.

Τὸ χωρίον τοῦτο ὠνομάζετο Μετωκίσθιον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως Πιλώρου, ὡς ἐκ τῆς ἐνεῖσε μετοικήσεως καὶ ἄλλων, κατοίκων ξένων χωρίων. Ἦδη δέ, χυδαϊκώτερον Μετογκίτσι καλεῖται.

Περὶ τῶν Μετοχιῶν τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου
Σιθωνίας κειμένων.

Τὸ ἀξιοσημεῖωτα τῶν ἐπὶ τῆς χερσονήσου Σιθωνίας κειμένων Μετοχιῶν ὡς μεγαλητέρων καὶ ἔτι προσοδοφόρων εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

I. Ζωγραφιτικὸν Μετόχιον παρὰ τῷ Χαβρίῳ ποταμῷ κείμενον.

2. Βατοπεδινόν Μετόχλιον πλησίον τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ.
3. Γρηγοριατικόν Μετόχλιον, παραλίως τοῦ Τορωναίου κόλπου κείμενον, καί ἔπέχον τοῦ χωρίου Παρθενῶνος ἡμίσειον περίπου ὄρον.
4. Πεντοκρατορινόν, παρά τῷ Κωφῷ λιμένι κείμενον.
5. Διονυσιατικόν, παρά τῇ τοποθεσίᾳ τῆς ἀρχαίας πόλεως Σάρτης.
6. Τῶωγραφικόν μετόχλιον ἕτερον ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς τῆς χερσονήσου κείμενον ἐν σχισμᾷ τινι τοῦ ὄρους Λίγκου, ἐν ᾧ πληθὺς ἡδύ" λάλων ἀηδόνων ἐμφωλεύσει μελίρρυτα ἄσματα ἀπαγγελλόντων ἐν σεληνοφειγῆ νυκτί.
7. Ξενοφωντινόν Μετόχλιον, γειτνιάζον τῷ χωρίῳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου.
8. Διονυσιατικόν Μετόχλιον ἕτερον, ἢ Μερόμυλος, ὡς καλεῖται ἤδη κείμενον παραπλεύρως τῶν τοῦ Υαβρίου ποταμοῦ ροῶν.
9. Δοχειαρίτικον Μετόχλιον, Βεργαρδίκι καλούμενον, εἰς τὸν μυχόν τοῦ Σιγγιτικοῦ κόλπου ἐπὶ τῆς παραλίας ἰδρυμένον κατέχει ἤδη ἐν μέρει τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἄσσης, ἧς διαφόρων οἰκοδομῶν ἐρείπια φαίνονται ἐπιδεικνύοντα τὴν μεγαλοπράπειαν καί τὸν πολιτισμὸν τῶν δυστυχῶν ἐκείνων κατοίκων αὐτῆς.

Περὶ τοῦ Δ. Τμήματος

Τὸ ἕτερον τμήμα, τὸ καί συνεχόμενον μετὰ τῶν τριῶν περιγραφεισῶν χερσονήσων, τῆς Παλλήνης, τῆς Σιθωνίας καί τῆς Ἀκτῆς, ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία μέρη, ὑπαγόμενα ἐκκλησιαστικῶς τὸ μὲν, ὅπερ καί καλεῖται Καλαμαριά, καί αὐτὸ μόνον θέλομεν περιγράψει ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου Κασσανδρείας, τὸ δὲ ἄλλα δύο, ὅπερ λίαν περιληπτικῶς θέλομεν διέλθει περιγράφοντες, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν δύο ἐπισκόπων τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, τοῦ ἐπισκόπου Ἀρδεμερίου καί τοῦ ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ. Διοικοῦνται δὲ πολιτικῶς ἤδη ὑφ' ἑνός καί τοῦ αὐτοῦ ἐπαρχου, ἐξαιρουμένων ὀλίγων τινῶν χωρίων πλησίον τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης κειμένων. Τὸ τμήμα τοῦτο, ἐκ πεδιδόδος ἐκτεταμένης μεθ' ὑψηλοτάτων ὀρέων

συνιστάμενον καλεῖται ὡς ἄνω εἴρηται Κ α λ α μ α ρ ί α . Λέγεται δέ, ὅτι τό μέρος τοῦτο ἐνήκει ποτε εἰς τήν ἐξουσίαν Μαρίας τινος ὀδελφῆς ἡγεμόνος τῶν Μακεδόνων, ἐπικρατουμένης Καλῆς, ὡς ἄν ἐκ τούτου ἐκλήθη Καλή Μαρία, καί ἐκκολούθως Καλαμαρία. Ἄρχεται δέ ἔξωθεν τοῦ χερσαίου τείχους τῆς παρεκειμένης πόλεως Θεσσαλονίκης καί ἐκτείνεται μέχρι τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης ἔνθα καί ὀποτελεῖται κατὰ πλάτος ὁ μυχός τοῦ Τορωναίου κόλπου. Ἐπί τῆς πεδιάδος ταύτης τῆς Καλαμαρίας, ὡς καί τῶν ἐπικειμένων ὀρέων κέῖνται πλεῖστα χωρία, τινά τούτων λείποντο ὄντε ὀρχαίων πόλεων. Τοῦτο δέ εἰσὶ τό ἐξῆς.

1. ΠΟΥΡΝΑΡΙ

Τοῦτο ὡς ἔπαυλις ἐπισήμου τινος Ὀθωμανικοῦ Θεσσαλονικέως διατελοῦν ἐκ πέντε περίπου οἰκιῶν σύγκειται. Κατοικεῖται δέ ὑπό μετοίκων Βουλγέρων, γεωργούντων τῆς γῆς αὐτοῦ ὡς δούλων τοῦ ἰδιοκτῆτου.

2. ΤΑΓΑΡΤΣΗΚΙ

Καί τοῦτο ἔπαυλις τυγχάνον σύγκειται ἐκ δεκατεσσάρων περίπου οἰκιῶν οἰκουμένων ὑπό γεωργῶν Βουλγέρων μισθωτῶν.

3. ΜΑΤΖΑΡΙΔΕΣ

Τό χωρίον τοῦτο ἐκ δεκαοκτώ περίπου συγκείμενον οἰκιῶν ὑπό Βουλγέρων καί τούτων οἰκουμένων, ὡς ἔπαυλις διατελεῖ Ὀθωμανικοῦ τινος ὀρχοντος τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης.

Μεταξύ τῶν δύο χωρίων Ταγαρτσηκίου καί Ματζάριδες εὐρίσκονται τό ἐπίσημα ὡς πρός τό μέρος ἐκεῖνο θειοῦχος λουτρό, εἰς ὃ κατ' Ἀῦγουστον μῆνα ἐκάστου ἔτους πλεῖστοι τῶν ἐπισήμων Θεσσαλονικέων μεταβαίνουσιν ἐκεῖσε ἐκ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης, ὀπεχούσης τρεῖς σχεδόν ὄρας, χάριν τῆς πασχούσης αὐτῶν ὑγείας. ἐκεῖσε δ' ὀφικόμενοι οὔτοι ὀμέσως πηγνύουσι σιηνός, ὑπό τῆς ὀποίας δέκα σχεδόν ἡμέρας διημερεύουσι ποι-

οὔντες χρῆσιν τῶν θειούχων λουτρῶν καί συνάμα διασκεδάζοντες ἐν τῇ θελητικωτάτῃ ταύτῃ ἔξοχῇ.

4. ΣΕΔΕΣ

Τό χωρίον τοῦτο εἶναι ἰδιοκτησία τινός τῶν τῶν πρῶτα φερόντων ἐν Θεσσαλονίκῃ, Ἰωάννου Ρογιότου καλουμένου σύγκριτα δέ ἐκ εἰκοσιπέντε περίπου οἰκιῶν. Φαίνεται τό χωρίον τοῦτο ὅτι κατέχει τί ἀρχαιότητος, καθότι ὀλίγα τινα βήματα μακρὰν αὐτοῦ διατηρήθησαν μέχρι τῆς σήμερον ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐποχῆς τῶν λείψανων ἐπικλιονείων ὑδραγωγείων, ἐπισυρόντων εἰσέτι τόν θαυμασμόν τοῦ θεατοῦ περίξ δέ τῶν ἀρχαίων τούτων ὑδραγωγείων πληθύς οὐρανομήκων κυπερίσων καί λεύκων φαίνεται, εὐχάριστον τοῖς κατοίκοις παρεχόντων τήν σκιάν αὐτῶν.

5. ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Καί τό ἐν εἴδει ἐπαύλεως χωρίον τοῦτο φύκειται ἐκ δεκοπέντε περίπου οἰκιῶν μετ' ἐκκλησίας μικρᾶς.

6. ΒΑΣΙΛΙΚΑ

Τό χωρίον τοῦτο τέσσαρες περίπου ὥρες ἀπέχον τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης εἶναι τό μεγαλύτερον πόντωσ τῶν ἐπί τῆς Κροσσαίας (νῦν Καλαμαρίσας) κειμένων, χωρίων, κεῖται δέ μεσογειῶς ἐπί κοιλάδος τινος, ἧς ἐν τῷ μέσῳ καταρρέει πρὸς τόν θερμαϊκόν κόλπον ρύσξ τις σύγκριτα δάξ ἐκ τρικοσίων περίπου οἰκιῶν, ἐξ ὧν ὀλίγισται κέντηνται ἐξωτερικὴν καλλονὴν χωρικὴν, καί εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Αὐγείας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου κεῖται ἡ Ἐκκλησία, καί παρ' αὐτῇ ἡ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, τὴν ὁποίαν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δέρκων Κύριος Νεόφυτος (τότε Κασσαβδρείας ὧν διὰ προτροπῆς καί μερικῆς αὐτοῦ δαπάνης καί τῶν κατοίκων, ἐκ βόθρων

ἀνήγειρε διό καί λίαν ἤδη εὐγνωμονοῦσιν οἱ κάτοικοι τῷ ἄξιόπαινῳ τούτῳ Ἱεράρχη.

7. ΖΟΥΜΠΑΤΕΣ

Ἐφ' ὑψηλῆς τινος θέσεως κείμενον τό χωρίον τοῦτο εἶναι λείψανον τῆς ἀρχαίας πόλεως Κισσοῦ σύγκειται δέ ἐκ διακοσίων περίπου οἰκιῶν, τοσοῦτον σποράδην κειμένων, ὥστε, ἔν τις μακρόθεν θεσσηται τό χωρίον τοῦτο, ἤθελε νομίσει, ὅτι εἶναι μικρά τις πόλις. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχαία ἐποχῆς οἰκοδόμημα, καθότι ἐν τῷ περιβόλῳ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεκαλύφθησαν μάρμαρα μετ' ἐπιτυμβίων ἐπιγραφῶν δυσσυναγνώστων μόλις δέ διατηρεῖται ἐκεῖ καί τι Σχολεῖον δημοτικόν.

8. ΕΠΑΝΟΜΗ

Τό χωρίον τοῦτο κατέχον ἤδη τήν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Αἰνείας κεῖται ἐπί τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου (νῦν Κερά πουργού καλουμένου) σύγκειται δέ ἐκ πεντακοσίων περίπου οἰκιῶν, καί διατελεῖ ὑπό τήν δικαιοδοσίαν τοῦ Μητροπολίτου τῆς Θεσσαλονίκης ἔχει δύο Ἐκκλησίας καί δύο Σχολεῖα, Ἑλληνικόν καί Ἀλληλοδιδακτικόν.

9. ΓΑΛΑΡΙΝΟΝ

Τό χωρίον τοῦτο ἐκ τριάκοντα περίπου συγκείμενον οἰκιῶν εἶναι κτήμα ἐν εἴδει ἐπαύλεως ἀξιοτίμου τινός ὁμογενοῦς τῶν τέ πρώτε φερόντων ἐν τῇ τῆς Θεσσαλονίκης πόλει, Τσέκ καλουμένου ἔχει δέ καί μικρόν τινα Ἐκκλησίαν. Κεῖται δέ καί τό περί οὗ ὁ λόγος χωρίον ἐπί τῆς ἄνω ρηθείσης κοιλάδος ἐφ' ἣν κεῖται καί τό χωρίον Βασιλικῆ ὡς καί τό χωρίον Γαλότισσα, περί οὗ ἀκολούθως. Ἀπό τῆς κοιλάδος ταύτης ἀναβαίνων τις καί διερχόμενος τήν σειρῆν τοῦ διακλαδιζομένου πρὸς τήν ἐκτεταμένην ἐκείνην πεδιάδα τῆς Κοσσεῖας ὄρους Κισσοῦ ἀπαντᾷ καθ' ὁδόν ἐπί διαφόρων θέσεων Ὀθωμανικά χωρία εὐάριθμα, ἅπερ μαχαλάδες καλοῦσιν ἐκεῖ πλησίον δι' αὐτῶν ἔκειτό ποτε ἢ οὐδέ ἔχνος ἤδη σώζουσα ἀρχαία πόλις Γί-

γωνος ἐπὶ τοῦ ὁμωνύμου ἀκρωτηρίου, τοῦ προεκτεινομένου πρὸς τὸν θερμαϊκὸν κόλπον.

Ὀλίγον τι περαιτέρω κεῖνται καὶ τινα μικρὰ καὶ ὅλως ἀσήμαντα χωρία, μεταξύ τῶν ὁποίων εἰσὶν ἰδρυμένα ἐπὶ θέσεων ἀξιοσημειώτων ὡς πρὸς τὴν ἀρχαιότητα, διάφορα διαφόρων Μονῶν μετόχια, περί ὧν κατωτέρω θέλομεν πλατύτερον ἀναφέρει. Τὰ δὲ περί ὧν ὁ λόγος χωρία εἰσὶ τάδε.

ΙΟ. ΜΕΣΗΜΕΡΙΟΝ

Τοῦτο ἐκ δεκαοκτώ μόλις σύγκειται οἰκιῶν.

ΙΙ. ΝΕΟΧΩΡΙΟΝ

Ἐκ δεκαπέντε περίπου οἰκιῶν συνιστάμενον μετὰ Ἐκκλησίας τοῦτο εἶναι ὡς ἔπαυλος ἐξόχου τινός ἱετροῦ Ι. Προσακίη κολουμένου καὶ ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρίβοντος.

Ι2. ΚΡΗΝΗ

Καὶ τοῦτο μόλις ἐκ δώδεκα οἰκιῶν συνίσταται ἔχον καὶ Ἐκκλησίαν τινα, ἧς ἡ οἰκοδομή φαίνεται ὅτι εἶναι ἔργον ἀρχαίας τινος ἐποχῆς πρὸς τούτοις καὶ ἡ τοποθεσία τῆς Κρήνης κινεῖ τὸν θαυμασμόν τοῦ θεατοῦ, καθότι φαίνεται καὶ ἐξωτερικῶς ὅτι ὑπὸ τὰ θέμέθλα τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου ἐγκρύπτεται θησαυρὸς ἀρχαιοτήτων, ἀδίκως καταπτόμενος ὑπὸ ποδῶν χωρικῶν. Ἄν θελήσωσι δὲ τυχόν νὰ περιηγηθῶσι οἱ ἐπαγγελομένοι τὸν ἀρχαιοδίφην τὰ ἐδάφη τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου, ὅτινα βρίθουσιν ἀντικειμένων τὴν ἀρχαιολογίαν ἀφορώντων, εὐέλπιδες ἐσμέν, ὅτι οὐκ ὀλίγον ἐπφωλεθήσονται οὗτοι περιηγούμενοι καὶ ἀνασκαφῶς ἐν αὐτοῖς ποιοῦντες.

Τίς οἶδεν ἄραγε τί ὑπῆρχε καὶ ἐνταῦθα κατὰ τὰς ἀξιοσημειώτους ἐκεῖνας ἐποχάς.

13. ΚΑΡΔΙΑ

Εἰς ἀπόστασιν μιᾶς σχεδόν ὥρας ἀπό τοῦ ἔνω χωρίου Κρήνης κεῖται τό χωρίον Καρδιά, ὅπερ φαίνεται ὅτι κατέχει ἐν μέρει τήν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀντιγονείας, ἣτις ἔκειτο κατ'ἐκείνην τήν ἐποχὴν ἀκμάζουσα πλησίον ρύσκος τινος πηγάζοντος μεν παρά τῷ χωρίῳ Κρήνης καί διερχομένου ὡς δι' ὑπονόμου μέχρι μικρῆς τινος ἀποστάσεως ἀπό τοῦ παρκειμένου χωρίου Καρδιᾶς, (ἐνθα ὑπάρχει ἀρχαῖόν τι οἰκοδόμημα, ἐνεῖδει οἰκίσκου ἐγκεχωσμένου κατὰ τό ἥμισυ ἐν τῇ γῆ, δι' οὗ καί ἐξέρχεται καταρδεύων τήν πρός τήν θάλασσαν ἔκτασιν τῆς πεδιάδος ἐπί τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι αἱ πρός σποράν γαῖαι τοῦ τε χωρίου Καρδιᾶς καί τοῦ παρά τήν θάλασσαν κειμένου Μετοχίου Καρβουνῶ) καί ἐκβάλλοντος εἰς τόν θερμαϊκόν κόλπον ὁ ρύαξ ὅμως οὗτος δέν ρέει ἀδυσκόπως διότι ἐν καιρῷ τοῦ θέρους ξηραίνεται, ἀλλ' ὡς ἐπί τό πλεῖστον τόν χειμῶνα.

14. ΜΟΥΦΤΙΔΙΚΟΝ

Τό χωρίον τοῦτο εἶναι ὡς ἔπαυλις ἐπισήμου τινος Ὀθωμανοῦ ὡς Μουφτῆ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ποτε χρηματίσαντος καί ἐξ αὐτοῦ φέρει ἤδη καί τό ὄνομα τό περί οὗ ὁ λόγος χωρίον σύγκειται δέ ἐκ τεσσαράκοντα περίπου οἰκιῶν, αἱ ὁποῖαι προσκεκολλημέναι οὔσαι διαιροῦνται εἰς τέσσαρα μερίσματα, ὧν ἕκαστον περιέχει δέκα δωμάτια ἐν εἴδει οἰκοιῶν ἐν τῷ μέσῳ δέ τῶν μερισμάτων αὐτῶν, τά ὁποῖα ἀποτελοῦσιν ἐμβαδόν γῆς τετραγώνου, ὑπάρχει καί ἡ ἐποθήκη τῶν δημητριακῶν καρπῶν, τουτέστι τῶν προσόδων τῶν γαιῶν τοῦ χωρίου.

15. ΠΟΡΤΑΡΙΑ

Ἐξ ὀγδοήκοντα περίπου συγκείμενον οἰκιῶν τό χωρίον τοῦτο κατέ-

χει ὡς φαίνεται τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας πόλεως Σπαρτώλου, τῆς ὁποίας ὁμως οὐδέ τὴν ἐρείπια τοῦλάχιστον σώζονται ὑπάρχει δ' ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καὶ Ἐκκλησία καὶ μικρόν τι Δημοτικὸν Σχολεῖον τὰς προσόδους τοῦ χωρίου τούτου τὰς ἐκ τῶν Δημητριακῶν καρπῶν προερχομένας ἀπολαμβάνει ἤδη ἡ Α. Ὑψ. ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ὁ Κρής, καθὼς ἰδιοκτησία αὐτοῦ εἶναι.

16. ΜΥΡΙΟΦΥΤΟΝ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ τριάκοντα περίπου οἰκιῶν συνιστάμενον κατέχει σήμερον τὴν θέσιν τῆς ὀλοτελῶς ἐξαφανισθείσης πόλεως Σκώλου, παρὰ τινὶ ὄχθῃ τοῦ παρὰ ῥέοντος Ὀλυθιακοῦ ποταμοῦ κείμενον ὑπάρχει δ' ἐν αὐτῷ καὶ μικροτάτη τις Ἐκκλησία σεσαθρωμένη σχεδὸν καὶ ἐτοιμὸς ῥοπος διατελοῦσα, ἔνεκα τῆς δυστυχίας τῶν κατοίκων καὶ ἀθλιότητος, εἰς ἣν ὑπέπεσον οὗτοι εἴλωτες διατελοῦντες Ὀθωμανικοῦ τινος Θεσσαλονικέως, ἔνεκα ὑπερόγκου πρὸς αὐτόν χρέους αὐτῶν τὴν αὐτὴν τύχην ὑφίστανται καὶ τὰ λοιπὰ χωρία, μέχρι τῆς σήμερον ἔνεκα τῆς ἄνω ῥηθείσης αἰτίας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ εἰς οἶκτον καὶ δάκρυα παρακινεῖται τις ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἀπὸ περιβλέπτων πόλεων ταῦτα μικρὰ χωρία κατέστησαν καὶ ἀπὸ χωρίων εἰς ἐπαύλεις ξένων μετεβλήθησαν.

ΑΓΙΟΣ ΜΑΜΑΣ

Εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ παρόντος χωρίου ἀναχαιτίζεται ὁ κάλαμός μου διότι ἐνταῦθα, εἴαν μὲν ἐπρόκειτο νὰ περιγράψω τὸ ἔνδοξον καὶ ἐπίσημον τῆς ἀρχαιότητος, τὴν ἐμὴν ἀνάγκην δὲν ἤθελεν ἔχει ποτέ ἡ ἱστορία ἢ κατέχουσα πλείστες ὅσας περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σελίδας, εἴαν δὲ ἄποφασίσω νὰ προβῶ εἰς ἀπλὴν μόνον περιγραφὴν τῆς παρούσης καταστάσεως, τί βλέπω οὐχὶ ἐρείπια ἄξια λόγου τυγχάνοντα, οὐχὶ μνημεῖα ἱστορικά, ὡς λείψανα τῆς ἀρχαίας περιβλέπτου πόλεως Ὀλύθου, ἧς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἀναξίως διατελεῖ σήμερον τεθεμελιωμένον τὸ εὐτελές τοῦ-

το χωρίον, καί ὑπέρ ἧς ποτε οὐκ ὀλίγον ἐβρόντα ἀπό τοῦ βήματος ὁ δεινός ῥητῶρ Δημοσθένης, ἵνα μή περιπέσῃ εἰς ὀλεθρίους τε καί καταστρεπτικὰς χεῖρας ἀνδρῶν, ἡγεμονευόντων τότε ἔν τε Μακεδονίᾳ καί Ἀλλαχοῦ, μία τοιαύτη πόλις, ἀκμάζουσα μὲν εἰς τὸ ἐμπόριον, ἠθικῶς δε καί διανοητικῶς ἀνεπτυγμένη τόσον, ὥστε καί τὸν θαυμασμόν καί κατακρητικόν ἔρωτα ἔτι καί τοῦ Φιλίππου εἶχεν ἐκλύσει ποτε πρὸς ἐσπέρην οὐχί, λέγω, σημεῖα τῆς ἀρχαϊκῆς ἐπισημότητος, ἀλλ' ἔπασσεν τὴν τῆς Ὀλύνθου τοποθεσίαν βλέπω μεταβεβλημένην μετὰ πλείστας ποτε ἀνασκαφὰς παντοειδεῖς εἰς ἀγρούς, κήπους καί εὐτελεστάτους οἰκίσκους ἀγροτικούς.

Ἐν τοιαύτῃ λοιπόν ἀθλιεστάτῃ καί ὄλως ἀσήμῃ καταστάσει διατελοῦσαν ἤδη τὴν πόλιν μὲν οὕτω περίβλεπτον καί ἐπιφανῆ πόλιν Ὀλυνθον, νῦν δέ, ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἅγιος Μάμας, ὡς ἔπαυλιν (τσιφλίκι) εἰς ἀγρούς ἀπεράντους μετ' εὐτελεστάτων οἰκιῶν μεταβεβλημένην, τίς θεασάμενος, ἀμέσως δὲν κατέχεται ὑπ' ὁ μεγίστης ἀθυμίας καί ζωηρῆς θλίψεως τίνος οἱ ὀφθαλμοὶ δίκην ποταμίων δὲν καταβρέχουσι τὰς ὑπ' αὐτῶν παρειὰς μετὰ πικρῶν δακρύων, ἀναμιμνησκομένου τῆς ἀρχαίας ἐκείνης ἐπισημότητος τῆς εἰρημένης πόλεως Ὅθεν καὶ γὰρ βαρυσλγῶν ἐπ' αὐτῷ τούτῳ δικαίως ἀπορίᾳ συνέχομαι περὶ τοῦ, ὁποίας ἄρα προσπαθῶν νὰ συνόξω ὕλας ἡδυνάμην νὰ περιγρῶνται τινὰ περὶ τῆς ἀρχαίας ταύτης πόλεως, ἧς περ, ὡς βλέπει πᾶς τις θεαστής, ὅτι εἰς μαρτύριον μόνον τεθεμελιωμένον σώζεται σήμερον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον, δι' ὃπερ ὀλίγὰ τινὰ εἶπεῖν ἤδη περρασόμενος, ἐν ἰδιατέρῳ Κεφαλαίῳ ὑπισχνοῦμαι ἱστορικῶς πως ἀφηγηθῆναί τινα καί περὶ τῆς ἀρχαίας Ὀλύνθου, πρὸς δέ καί Ποτιδαίας καί Τορώνης.

Τὸ χωρίον τοῦτο, Ἅγιος Μάμας, ὡς ἄνω εἴρηται, καλούμενον κεῖται παρὰ τὸν μυχόν τοῦ Τορωναίου κόλπου ἐν τῇ θέσει ἐκείνῃ καθ' ἣν ἔκειτο καὶ ἡ πόλις Ὀλυνθος. Αἱ οἰκίσαι τοῦ χωρίου τούτου περὶ τὰς ἑβδομήκοντα σχεδὸν συμποσούμεναι διατελοῦσιν ὑψοδομημένας, ἄλλαι μὲν ἐπὶ τῆς ἀπεράντου παραθαλασσίου πεδιάδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι καί οἱ ἀγροὶ καί τινες λαχανοφόροι καί συκαμινοῦχοι κῆποι τῶν κατοίκων,

ἄλλαι δε ἐπὶ τοῦ ὑψώματος τοῦ ἐπὶ τῆς αὐτῆς πεδιάδος ὑψουμένου ἐκτε-
νοῦς λόγου, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου, μίαν ὥραν σχεδόν μακρὰν ἔκειτο καὶ
ἡ ἀρχαία πόλις Σπώρτωλος (νῦν χωρίον Πορταριά), καὶ παραπλεύρως αὐ-
τῆς ἡ πόλις Σικῶλος (νῦν χωρίον Μυριόφυτον) ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἄκ-
ρας τοῦ ἄνω εἰρημένου χωρίου κεῖται ἡ Ἐκκλησία ἐπ'ὀνόματι τοῦ Ἀγί-
ου Μάμαντος, παρ' οὗ καὶ τὸ χωρίον φέρει ἤδη τὸ ὄνομα. Κατὰ δέ τὴν
ἐορτὴν τοῦ Ἀγίου μάρτυρος Μάμαντος (2 Σεπτεμβρίου) πανηγυρίζουσιν
οἱ κάτοικοι, συνερχομένων ἐκεῖσε καὶ πλείστων ὄσων ξέων ἐκ τῶν πέριξ
χωρίων, καὶ αὐτῶν εἰσέτι τῶν γειτνιαζόντων πόλεων, ἐμπορίου χάριν.

Μεταξὺ δέ τῶν χωρίων Ἀγίου Μάμαντος καὶ Μυριοφύτου παραφρέει ὁ ὡς
ἐκ τῆς πόλεως Ὀλύνθου παρονομασθεὶς Ὀλυνθιακὸς ποταμὸς, πρὸς τὸν
Τορωνεῖον ἐκβάλλων κόλπον.

Δυστυχῶς ὅμως τὸ χωρίον τοῦτο, ἔνεκα ὑπερόγιων ὡς φαίνεται χρεῶν,
διατελεῖ ἐν εἴδει ἐπαύλεως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἄρχόντος τινος τῆς πόλεως
Σερρῶν, Μιχαήλ καλουμένου. Καὶ ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης λοιπὸν εἰλωτικῆς
τῶν κατοίκων καταστάσεως, ὁ τῆς παιδείας ἔργω αὐτῶν παντελῶς ἐξέλιπεν
Φεῦ.

ΠΟΛΥΓΕΡΟΣ

Ἀπὸ τῆς ἄνω εἰρημένης πεδιάδος, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖνται, ὡς εἴρηται
τὰ χωρία Ἅγιος Μάμας, Πορταριά καὶ Μυριόφυτον καὶ πλεῖστα ἄλλα ὅσα
Μετόχια τῶν ἐν Ἀθῶν εὐογῶν Σιηνωμάτων, ἄρχεται βαθμηδὸν ὑψουμένη σει-
ρὰ τις τοῦ μεγαλητέρου τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου ὄρους Κισσοῦ, ἐφ' ἧς
σειρᾶς κεῖται τὸ ἐπὶ τῶν ἀφανῶν ἐρειπίων τῆς περικλεοῦς πόλεως Ἀπολ-
λωνίας τῆς Χαλκιδικῆς τεθεμελιωμένον ἤδη χωρίον Πολύγηρος, τὸ εὐτελές
τοῦτο ἔχνος τῆς πόνυ ἀξιολόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ διατελούσης πόλεως. Λί-
αν δ' εὐάερον τ γχάνει καὶ ὑγεινὸν τὸ κλίμα κατέχει τὸ εἰρημένον χωρί-
ον, πανταχόθεν καταρδευόμενον ὑπὸ ἀπειραρίθμων ρυάκων, ἐξ ἀχανῶν μὲν
καὶ ἀποτόμων φασάγγων κερραρέοντων, διαυγές δέ καὶ γλυκὺ τὸ ὕδωρ αὐ-
τῶν παρεχόντων ἐπτακόσια περίπου οἰκίαι συναποτελοῦσι τὸ χωρίον τοῦτο

θεωρούμενον παρὰ τῶν Χαλκιδέων τό πρωτεῦον πάντων τῶν ἄλλων τῶν ἐπί τῆς αὐτῆς Χερσονήσου κειμένων κατὰ τε τὴν πληθύν τῶν οἰκιῶν καί κατοίκων αὐτοῦ. Ἦδη δέ μάλιστα κατὰ τό 1869 ἔτος συνέστη ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ καί ἡ κατὰ τούς νέους Κανονισμούς τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπικρατείας διορισθεῖσα ἔδρα τοῦ Διοικητηρίου τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου μετά καί Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου, καταργηθέντος παντελῶς τῆς ἐν τῇ Χερσονήσῳ Παλλήνῃ (Κασσάνδρα) ἔδρας τοῦ Ἐπαρχείου. Καί αὐτός ἔτι ὁ νῦν Μητροπολίτης Κασσανδρείας Κ. Ἀρηγόριος προσπαθεῖ ἵνα μεταθέσῃ τὴν ἐν τῇ χερσονήσῳ Παλλήνῃ (Κασσάνδρα, ἐξ ἧς Κασσανδρείας καλεῖται), ἔκπαισι διατελοῦσαν Μητροπολιτικὴν αὐτοῦ ἔδραν εἰς τό χωρίον Πολύγερον διὰ μελλούσης ἀνεγέρσεως νέας Μητροπόλεως, μεγάλως δυσανασχετούντων τῶν τῆς Παλλήνης κατοίκων, Κασσανδρέων.

Τοῦ ὁμοιδίμου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας κυροῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Χαλκιδικῇ χερσονήσῳ ἀρχιερατεύοντος πρό εἰκοσαετίας περίπου ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων τῇ γενναίᾳ τῶν Χαλκιδέων συνδρομῇ καί ἀξιοπαίνοι ἐπιστάσι τοῦ ἄνω ἱερέρχου ἐν τῷ χωρίῳ Πολυγέρῳ κεντρικὴ Ἑλληνο-ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, σκοπόν ἔχουσα τὴν προαγωγὴν καί διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Χαλκιδείου νεολαίας. Καί ἤδη φαίνεται ὑψουμένη μεγαλοπρεπῶς ἐν τῷ προσύλῳ τῆς οὐχ ἥττον κομψῶς ὠκοδομημένης ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ ἱερᾶς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἡ ρηθεῖσα Σχολή, ἀκμάζουσα καί νῦν διατελοῦσα.

Ἐπεὶ δὲ ἡ περιτριγυρίζουσα τό χωρίον τοῦτο γῆϊνη ἔκτασις ὀρεινὴ καί λίαν βραχύδης πέφυκε, διὰ τοῦτο καί οἱ κάτοικοι τό προσοδοφόρα αὐτῶν κτήματα ἔχουσι κάτωθεν τοῦ χωρίου, εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων περίπου ὠρῶν, εἰς τούς πρόποδας τῆς ἄνω εἰρημένης σειρᾶς τοῦ ὄρους Κισσοῦ, ἐπὶ τῆς ἐκτεταμένης ἐκείνης καί εὐφόρου παραθλασσίῳ πεδιάδος (περὶ ἧς ἄνωθει λόγος ἐγένετο) ἐνταῦθα ἔχουν πρὸς τούτοις οἱ τοῦ Πολυγέρου κάτοικοι τὰς ἀγροτικὰς αὐτῶν καλύβας, ἐν αἷς διατηροῦντες ἐν ἀφθονίᾳ τὸν βόμβυκα (σκώληκα μετᾶξης), καί ἐν καιρῷ τοῦ ἔαρος διατρέφοντες αὐτόν τοῖς φύλλοις τῶν παρακειμένων ἐκεῖ ἀπειραρίθμων συκαμινεῶν, οὐκ ὀλίγον ὠφελοῦνται ἐξ αὐτοῦ, ὡς καλὴν καί ἀφθονον ἐξάγοντος μέψαξον, εἰς

διαφόρους εμπόρους τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης πωλοῦντες αὐτόν.

Ὡς πασιφανῆ δέ ἀρχαιότητα τῆς ἐκλαμπόσης ποτε πόλεως Ἀπολωνίας, ἐκτίθημι περιγραφικῶς τὰς παρά τῷ χωρίῳ κειμένας καί ἀειρεούσας Κρήνας, αἵτινες, δι' ἀρχαιοτάτων ὄχετῶν ἐποχετεύουσιν ἐκ τῶν ὑψηλοτάτων κορυφῶν τοῦ παρακειμένου ὄρους Κισσοῦ ὕδωρ ἄφθονον καί χρησιμεῦον τοῖς Πολυγερινοῖς εἰς διαφόρους αὐτῶν ἀνάγκας.

ΒΡΑΣΤΑ

Τρεῖς περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ Πολυγέρου πρὸς ἄρκτον κεῖται τὸ χωρίον Βραστά, πλησίον τοῦ ποταμοῦ Χαβρίου τοῦ νοτιοδυτικῶς πρὸς τὸν Τορωναῖον κόλπον ἐκβάλλοντος καί φαίνεται, ὅτι τεθεμελίωται ἐπὶ τῶν ἀφανῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαίας πόλεως Χαλκίδος, ἐκ τριακοσίων καί ἐπέκεινα οἰκιῶν συγκείμενον τὸ χωρίον τοῦτο, τοῦ ὁποίου αἱ οἰκίαι ῥυκδομημέναι τυγχάνουσιν εἰς τὰ στέρνα βουνίσκου τινος. Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωρίου ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Εὐαγγελιστρίας σεμνυνομένη ὑφῴεται μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τῆς κορυφῆς μικροῦ τινος λόφου μέσον τοῦ χωρίου πεφυκότος, περιστοιχουμένη πανταχόθεν ὑπὸ τῶν εὐσκιοφύλλων δένδρων τοῦ λοφίσκου. Ἡ δέ Ἀλληλοδιδασκτικὴ Σχολὴ τοῦ χωρίου σεσαθρωμένη καί ἐτοιμόρροπος διατελοῦσα ἐπεσκευάσθη τῷ 1866 ἔτει παρά τῶν κατοίκων τῆ ἀξιεπαίνῃ προνοίᾳ τοῦ τότε ἀρχιερατεύοντος ἐκεῖσε πρῶην Μητροπολίτου Κασσανδρείας Κ. Χρυσάνθου.

ΛΟΥΚΟΒΑ

Τρεῖς περίπου ὥρας μακρὰν τοῦ χωρίου Βραστά, ἐπὶ τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς τῆς κατὰ πλάτος τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου ἐπεκτεινομένης πλευρᾶς τοῦ ὄρους Κισσοῦ βορειοανατολικῶς κεῖται τὸ χωρίον Λούκοβα, ὅπερ σύγκειται ἐξ ἑκατὸν εἴκοσι περίπου οἰκιῶν εὐτελεστάτων οἱ τὸ χωρίον τοῦτο οἰκοῦντες λίαν ἀγροῖκοι καί ἀμοθεῖς τυγχάνοντες μόλις διατηροῦσι μικρὸν τι Δημοτικὸν Σχολεῖον ἐκκλησιάζονται ὅμως ἐν Ἐκκλησίᾳ

οὐκ εὐκαταφρονήτῳ, καλλωπιζομένη συνεχῶς διὰ προσφορῶν καὶ συνδρομῶν τῶν τοῦ ἁγιωνύμου Ὁρους Μοναστῶν.

Ἀναβοκαταβαίνων τις τὴν ἄνω εἰρημένην πλευράν τοῦ ὄρους Κισσοῦ πρὸς τὸν Σιγγιτικὸν κόλπον φθάσει εἰς τι χωρίον παραλίως μὲν τοῦ Ἀκόνθου κόλπου κείμενον, ἄπέναντι δὲ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου, τὸ ὁποῖον καλεῖται.

ΙΕΡΙΣΣΟΣ

Τὸ χωρίον τοῦτο ἐκ πεντήκοντα μόλις συγκείμενον οἰκιῶν, ἐπὶ βραχέως καὶ ἀποτόμου παραθλασσίῳ κλιτύῳ ἰδρυμένον, εὐτελὲς τυγχάνει λείψανον τῆς ἀρχαίας καὶ ἱστορικῆς ἐκείνης πόλεως Ἀκόνθου, πεντήκοντα σχεδὸν σταδίου ἀπεχούσης τῆς τοῦ Εἰρξου διώρυγος, περὶ ἧς ἄνωτέρῳ λόγος ἐγένετο. Παρὰ τῷ χωρίῳ τούτῳ κεῖνται δύο ἢ τρία μετόχια τῶν ὁποίων οἱ μοναχοὶ παραλόγως πως προσπαθοῦσιν ἤδη ὅπως ἀρπάσωσιν ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν Ἱερισσέων τὰς γαῖας αὐτῶν. Ὁπισθεν δὲ τοῦ χωρίου Ἱερισσοῦ, οὐκ ὀλίγας ὥρας μακρὸν ἐπὶ τινος μεγάλης κοιλάδος περιστοιχουμένης ὑπὸ τοῦ ὄρους Κισσοῦ ἐν εἴδει ἡμικυκλίου, κεῖνται οὐκ ὀλίγα χωρία. ὑπαγόμενα πολιτικῶς μὲν τῷ διοικητῇ (Καϊμμακόμῃ) ἀπόσης τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ἐκκλησιαστικῶς δὲ, τινὰ μὲν, τῷ ἐπισκόπῳ Ἱερισσοῦ καὶ Ἀγίου Ὁρους, τινὰ δὲ, τῷ ἐπισκόπῳ Ἀρδαμέου ταῦτά δε, (καθόσον ἐνθυμοῦμαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν) εἰσὶ τὰ ἑξῆς.

ΛΑΡΙΓΟΒΑ

Ἐκ 500 συγκείμενον οἰκιῶν.

ΓΟΜΑΤΙ

Ἐκ 200 περίπου οἰκιῶν.

ΑΔΑΜ

Ἐκ 50 συγκείμενον περίπου οἰκιῶν.

ΓΡΕΒΕΝΙΚΙΑ

Ἐκ 50 περίπου οἰκιῶν.

ΡΕΣΙΤΝΙΚΙΑ

Ἐξ 70 περίπου οἰκιῶν.

ΣΙΠΟΥΤΝΙΚΙΑ

Ἐξ 80 περίπου οἰκιῶν.

ΚΑΓΙΑΤΖΙΚΙ

Ἐκ 30 περίπου οἰκιῶν καί ὀλίγα ἄλλα, ἅπερ ὡς ἀσήμαντα διέφυγον τήν μνήμην μου. Οὐ μακρὸν δέ τῶν ἄνω ἀριθμηθέντων χωρίων ἔκειντό ποτε αἱ ἐξαφανισθεῖσαι ἤδη ἀρχαῖαι καί σημαντικαί πόλεις, ἡ Στρατονίκεια ἐπί τινος πρὸς τόν Σπρυμονικόν κόλπον ἀκρωτηρίου, ὁ Καλάρνιος Πύργος παρὰ τῇ πόλει Ἀκάνθω (νῦν Ἰερισσῶ) τὰ Ἐτάγειρα, ἡ πατρίς τοῦ σοφῶ ἐκείνου ἀνδρός Ἀριστοτέλους ὁ Αὐλών, καί ὀλίγά τινα στάδια μακρὰ ἡ πόλις Ἀρέθουσα παρὰ τῇ Βολβῇ λίμνῃ (νῦν Βαζάρια χωρίον καλουμένη ἡ πόλις αὕτη).

ΒΑΒΔΟΣ

Ἐπί τοῦς μέρους ἐκείνου, ἔνθα αἱ δύο μεγάλαι σειραὶ τοῦ ὄρους Κισσοῦ συνενοῦνται, ἡ μὲν πρὸς τήν χώραν τῆς ἀρχαίας Μυγδονίας ἄγου ἡ δέ πρὸς τὸ ἀκρωτήριον Αἴνεια, κεῖται χωρίον τι Βάβδος καλούμενον, τὸ ὁποῖον ἐκ διακοσίων περίπου οἰκιῶν σύγκειται. Ἐνεκα δέ τῆς θέσεως ἣν κατέχει, διαιρεῖται εἰς δύο ἐνορίας, τῆς ,έν πρὸς τὸ ἀνωφερές μέρος τῆς σεερᾶς τοῦ ἄνω ὄρους κειμένης, τῆς δέ πρὸς τὸ κατωφερές καλοῦνται δέ αἱ δύο αὗται ἐνορίαι, ἡ μὲν, ἐνορία τῆς Ἄναγίας, καθότι ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ ἱερὰ Ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἡ δέ ἐνορία τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, καθότι καί ἐν αὐτῇ ὑπάρχει ἡ ἱερὰ Ἐκκλησία τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς. Τὸ κλίμα τοῦ χωρίου τούτου εἶναι ὑγιέστατον οἱ δέ κάτοικοι τοῦ χωρίου βάρβαροι καί ἀμαθέστατοι, πρὸς δέ καί ἀφιλόμουσοι διατελοῦντες μόλις ἔχουσι σμικρὸν τις Σχολεῖον, εἰς ὃ φοιτῶσι πέντε ἢ ἕξ τέκνα αὐτῶν τὰ κοι-

νά διδασκόμενα γράμματα παρά τινος τῶν ἐκεῖ ἱερέων.

Παρά τῷ χωρίῳ ὑπάρχει μέγα τι καί κομψόν-οἶκημα, ἐν ᾧ εὐρίσκονται αἱ πρός κατασκευὴν μετάξης μηχαναί.

ΓΑΛΑΤΙΣΤΑ

Παρά ταῖς ὑπηρεσίας σειρῶς τινος τοῦ ὄρους Κισσοῦ, ἐπὶ τῆς κοιλάδος ἐκείνης, ἐφ' ἣν κεῖνται καί τὰ χωρία Βασιλικά καί Γαλαρινόν, κεῖται καί τὸ χωρίον Γαλάτιστα, ἐπὶ θέσεως καταλληλότητος, διατελεῖ δέ τεθεμελιωμένον ἐπὶ τῆς καταστροφείσης παντάποσιν ἀρχαίας ἐκείνης πόλεως Ἑρακλείας τῆς Χαλκιδικῆς, καί ὅμως οὐδέ ἰχνίδιον σώζει τῆς ἀρχαίας μεγαλοπρεπείας αὐτῆς δυστυχῶς τὸ χωρίον τοῦτο συκεῖμενον ἤδη ἐκ πεντακοσίων περίπου οἰκιῶν θεωρεῖται ὡς ἐπισκοπή τοῦ ἐπισκόπου Ἀρδαμερίου ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χωρίου ἔκειτο καί ἡ ἱερά Ἐπισκοπή τοῦ ρηθέντος Ἐπισκόπου λαμπράν φέρουσαν τὴν κατασκευὴν ἀλλὰ δυστυχῶς κατὰ τὸ 1860 ἔτος παρανάλωμα τοῦ πυρός ἐξ ἀπροσεξίας τῶν ὑπαλλήλων τοῦ ἐπὶ τριακονταετίαν ἐκεῖσε ποιμεναρχοῦντος Ἰγνατίου ἐγένετο ἐν τῷ χωρίῳ ὑπάρχουσιν ὑκοδομημένοι μετὰ μεγαλοπρεπέας καί τέσσαρες Ἐκκλησίαι, διό καί ἐνεκα τῆς πληθύος ταύτης τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν χωρίῳ τοιούτῳ μάλιστα, διαφωνίαι πάντοτε καί διενέξεις ἐκεῖσε ἐπιπολάζουσι. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καί Ἑλληνο-αλληλοδιδασκτικὴ Σχολή, τῇ προνοίᾳ μὲν τοῦ ἄνω Ἱεράρχου, τῇ γενναίᾳ δέ τῶν Γαλατιστέων συνδρομῇ ἀνεγερθεῖσα.

Τὸ κλίμα τοῦ χωρίου τούτου εἶναι νοσῶδες, καθότι, ὡς εἴρηται, κεῖται εἰς τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ὄρους καί ἐντὸς κοιλάδος, καί ὑπὸ νοτίου ἐπιρριπίζεται ἀέρος. Ὡς ἐκ τούτου, καί ἐν καιρῷ τῆς κατὰ τὸ 1865 ἔτος ἐπισυμβάσης βροτολοιγοῦ χολέρας, τὸ μόνον χωρίον τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ὅπερ ὑπέστη δεινῶς τὴν θεῖον ταύτην ὀργήν, ἦν τὸ χωρίον Γαλάτιστα.

Η ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ

Τῆς Ἀγίας Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας

Διερχόμενός τις τοὺς πρόποδας τῆς ἄνω εἰρημένης σειρᾶς τοῦ ὄρους Κισσοῦ, τῆς πρό τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ληγούσης, εἰς διάστημα μιᾶς περιήπου ὥρας ἀπὸ τῆς Γαλατίστης ἀπαντᾷ τὴν περί ἧς ὁ λόγος Ἱερὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Μεγαλομάρτυρος Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, ὑψουμένην μεγαλοπρεπῶς ἐπὶ τῆς νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς φάραγγός τινος τοῦ εἰρημένου ὄρους.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ αὕτη, ἧς τὸ θεμέλιον ὑπὸ τῆς βασιλείσσης Θεοφανοῦς, τῆς ἁγίας καὶ σοφωτάτης ἐκείνης γυναικὸς περί τὸν ΙΔ. περίπου αἰῶνα τὸ πρῶτον κατατέθησαν, (ὡς μαρτυρεῖ τις τῶν ἐν τῇ Μονῇ μοναζόντων) διετελεῖ τὸ πάλαι, καὶ ἔκτοτε διατελεῖ μέχρι τῆς σήμερον τὸ κλέος καὶ καύχημα τῆς ἐκεῖσε ὑγεμονευούσης καὶ αὐτοκρατορικῆς σκῆπτρον κατεχούσης Ὁρθοδοξίας, τὸ καταφύγιον καὶ ὁ σωτήριος λιμὴν καὶ τῶν ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ ἄρχοντος τοῦ σκότους ἐπηρεαζομένων χριστιανῶν. Τὸ σελτόν τοῦτο σκῆνωμα τοῦ Χριστιανισμοῦ δὲς μὲν ἐπανειλημμένως καταστραφέν ὑπὸ τοῦ καμφάγου πυρός, ἤδη δέ κατὰ τὸ ἥμισυ σχεδόν ἀνοικοδομηθέν παρὰ τῶν ἐκεῖσε μοναζόντων ἀνδρῶν ἀπέχει τῆς τῶν Μακεδόνων μητροπόλεως Θεσσαλονίκης πέντε περιήπου ὥρας, διό καὶ ἐχρησίμευέ ποτε καὶ ὡς Ἱερὸν Διδασκαλεῖον τοῦ τῆς Θεσσαλονίκης ποιμενάρχου ἀγίου Θεωνᾶ, (οὗ καὶ τὸ Ἱερὸν Λεῖψανον σώζεται ἐντὸς τῆς Μονῆς κατατεθειμένον ἐν μεγαλοπρεπεῖ Ἀρνακί) τᾶς Ἱερᾶς τῆς Ὁρθόδοξου ἡμῶν πίστεως διδασκαλίας διδόνοντος τοῦς ἐκεῖ Μοναστοῖς.

Τὸ ἐξωτερικόν τῆς Μονῆς ταύτης, ἧτις περιέχει ἤδη τριάκοντα σχεδόν δωμάτια (κέλλας), μαγευτικωτάτην περίστησι τὴν θέον, καὶ ὡς ἐκ τῆς θέσεως, καὶ ὡς ἐκ τῆς οἰκοδομῆς, καὶ τῶν περιστοιχούντων παντοχόθεν αὐτὴν σκιερῶν δένδρων. Ἡ ἐν τῇ μέσῳ τῆς Μονῆς μεγαλοπρεπῶς ὑψουμένη Ἱερὰ Ἐκκλησία λαμπροτάτην κέκτηται καὶ ἀξιοθαύμαστον κατασκευὴν οὕσα θολοσκεπῆς, πρὸς δέ εὐρυχωροτάτη καὶ μεγαλοπρεπῶς κεκοσμημένη περιέχει δέ ὡς ἀνεκτιμήτους αὐτῆς θησαυροὺς διάφορα διαφό-

ρων ἁγίων λείψανα, ἐξ ὧν διαπρέπει ἔτι μᾶλλον τό τοῦ ἄνω ρηθέντος Ἱεράρχου Λείψανον, ὡς οἶον καί ἀνελλιπές διατελοῦν ἐντός τῆς Λάρνακος, προσέτι ἡ ἱερά καί σεβασμία Κόρα τῆς Μεγαλομάρτυρος Ἀναστασίας τῆς Φαρμακολυτρίας, καί ἡ ἱερά σιαγών τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ οὐρανοφάντορος τούτου καί ἐν Ἱεράρχαις Μεγάλου Ἱεράρχου. Ἀπέναντο τῆς μεγάλης πύλης τῆς Ἐκκλησίας κεῖται τό κοινόν τῶν μοναζόντων ἐστιατόριον, ἡ κοινῶς κεγομένη Τράπεζα, ἐνῴ κοινῇ συνεσθίουσιν ἅπαντες οἱ τῆς Μονῆς Μοναχοί καθ' ὠρισμένας τῆς ἡμέρας ὥρας, κρουομένου προηγουμένως τοῦ προσκλητηρίου σημόντρου. Τό ἐστιατόριον τοῦτο διαπρέπει ἐπί ἀρχαιότητι, ὡς διασωθέν μόλις ἐκ τοῦ παμφάγου πυρός, ὅπερ ὡς ἄνω εἴρηται, ἀπληστία τότε κατασχεθέν, δίς καταβρόχθησεν ἐν ἀκαρεῖ τό λαμπρῶς οἰκοδομούμενον ἱερόν περίπτερον τῆς Ὁρθοδοξίας. Παρά τῷ ἐστιατορίῳ κεῖνται τά ταμεῖα πλήρη διατελοῦντα τῶν ἀναγκασιούτων τροφίμων πλησίον ἐκεῖ κεῖται τό ἀρτοποιεῖον, ἔνθα οἱ μοναχοί ἰδίαις αὐτῶν χερσὶ κατασκευάζουσι τόν πρὸς διατροφήν αὐτῶν ἄρτον μεταξύ δέ τοῦ ἐστιατορίου καί τῆς Ἐκκλησίας, σχεδόν ἐν τῷ προσύλῳ ὑφούται μεγαλοπρεπῶς τό κομψόν ἐκεῖνο κωδωμοστάσιον, ἐξ οὗ κρέμανται τρεῖς κώδικες, ὧν ὁ εἷς μεγαλύτερος τῶν δύο ἄλλων τυγχάνων καί εἷς ἐπισήμους ἡμέρας ἄορτῶν κρορόμενος ἀκούεται εἷς ἀπόστασιν μιᾶς σχεδόν ὥρας.

Ἐξωθεν τῆς Μονῆς ὑπάρχει ὁ Ξενών, ὁ παρά τῶν Μοναχῶν Ἀρχονταρῆκ καλούμενος, ἔνθα λίαν φιλοφρόνως, καί ἐπαναστατικῶς ξενοδοχεῖται πᾶς προσκυνητής παρὰ δέ τῷ Ξενῶνι τούτῳ πρὸς τά κάτω μέγιστος καί πολυδενδρος ἐξαπλοῦται κῆπος, ἐν ᾧ φύονται τά πρὸς διατροφήν τῶν μοναζόντων χρησιμεύοντα λαχανικά καί διάφοροι ὀπῶραι ὅπισθεν δέ τοῦ Ξενῶνος κεῖται καί ὁ μύλος ἐν ᾧ διὰ τῶν ὄπλων τῆς Μονῆς ἀλήθεται ὁ σῖτος αὐτῆς πλαγίως δέ τοῦ μύλου ὑπάρχει ἀρχαία τις βρύσις ἀειρροος, ἧς τό ἀρχαῖον καταδεικνύται ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐπιγραφῶν τῶν ἐπί τῆς πλευρᾶς αὐτῆς γεγλυμένων.

Ὀλίγόν τι μακρὰν πρὸς τό ἄνω κεῖται ἐξωκλήσιόν τι, ἐν ᾧ κατὰ πᾶν Σάββατον τελεῖται ὑπὲρ τῶν τεθνεώτων Μοναχῶν θεία ἱεουργία ὑπὸ δέ τό ἐξωκλήσιον τοῦτο ὑπάρχει καί ἡ Ἀποθήκη τῶν μυριπνόων ὀστέων τῶν

ἰοιδίμων Μοναχῶν ἐκεῖ πλησίον ὑποῦται ἀγερώχως οὐρανομήκης τις καί
εὐώδης Κυπάρισσος, ἐφ' ἣν, ὡς λέγουσιν οἱ Μοναχοί, ἀναβαίνων τότε
ὁ Θεσσαλονίκης Θεωνᾶς, ὁ μακάριος ἐκεῖνος ἀνὴρ ἀπεφθέγγετο καὶ ἐκεῖ-
θεν τὴν ἠδύσπλον φωνὴν τοῦ Εὐαγγελίου τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, οἵτινες
κυκλοτερῶς καθήμενοι περὶ τὴν ἱερὰν ταύτην Κυπάρισσον ἐπηκροῶντο
λίαν προθύμως καὶ προσεκτικῶς τῆς γλυκυφθόγου ταύτης ἀηδόνος.

Ὀλίγον δὲ περαιτέρω πρὸς τὰ κάτω παρὰ τὴν ὁδὸν ὑπάρχει ἕτερον
μικρὸν ἐξωκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τῶν ἁγίων Μαρτύρων Κηρύκου καὶ Ἰουλίτ-
της, πλησίον δὲ τοῦ ἐξωκλήσιου ἀνευρίσκει τις καὶ τὰ ἱερὰ ἐρείπια
τοῦ ἱεροῦ Διδασκαλείου τοῦ ἄνω ἱεράρχου ἁγίου Θεωνᾶ. Παρὰ τὴν ὁδὸν
δὲ τῆς Μονῆς τὴν καταβαίνουσαν μέχρι τῆς κοιλάδος ἐκείνης, ἐπὶ τῆς
ὁποίας κεῖνται καὶ τὰ χωρία Βασιλικὸν καὶ Γαλαρινόν κ.λ.π. διατελεῖ
πεφυκῶς κατ' ἔκτασιν ὁ τῆς Μονῆς ἐλαιῶν, ἐν ᾧ πλεῖστα ἐλαιῶν δένδρα
ὑπόμενα ἀφθόνως τὸν καρπὸν αὐτῶν κατ' ἔτος παρέχουσι τῇ Μονῇ.

Πλησίον δὲ τοῦ ἐλαιῶνος τούτου ὑπάρχει καὶ τι Μετόχιον τῆς Μονῆς,
τῆς Ἁγίας Τριάδος Μετόχιον ἐπονομαζόμενον, ὅπερ καὶ ἱκανὴν παρέχει
πρόσοδον παρὰ τῷ Μετοχίῳ τούτῳ ἐξαπλοῦται κατ' ἔκτασιν καὶ ὁ ἀμπελῶν
τῆς Μονῆς ἐν ᾧ μυρία κλήματα ὄντα πεφυτευμένα παράγουσι τὰς ὠραίας
καὶ ἐξαιρετικούς ἐκείνας σταφυλάς, ἀφ' ὧν οἱ Μοναχοί κατασκευάζουσι τὸν
οἶνον αὐτῶν.

Τριάκοντα πέντε περίπου μοναχοί διάγουσιν ἐναρέτως ἐν τῇ Μονῇ ταύ-
τῃ τὸν μονήρη φιλοσοφικὸν βίον, ἐν τῇ Μονῇ, λέγω, ἥτις ἀτυχῶς πῶς ἀπό-
δεκαετίας σχεδὸν στερεῖται τῶν πρὸς συντήρησιν καὶ ἐπὶ τὰ κρείττω προ-
αγωγὴν αὐτῆς ἱερῶν καὶ ἀναγκαίων πόρων, οὓς ὁ θεοστυγῆς καὶ ἐπάρατος
ἐκεῖνος ἡγεμὼν ποτε τῆς Δακίης χρηματίσας Ἀλέξανδρος ὁ Κούζας στυ-
γερᾷ καὶ ἀδικωτάτῃ χειρὶ κατέσχε τῶν ἐν Δακίᾳ ἱερῶν κτημάτων οὐχὶ μό-
νον τῆς Μονῆς ταύτης ἀλλὰ καὶ πλείστων ἄλλων παρομοίων ψυχωφελῶν κα-
θιδρυμάτων, κατέσχεν ὁ ἀσεβὴς ἀδίκως καὶ παρανόμως τοὺς οὐρανίους το-
μῶ εἰπεῖν πηγὰς, ἀφ' ὧν ἀφθόνως ἠρδεύετο αὕτη ὡς καὶ αἱ λοιπαὶ ἄλλαι
ἱεραὶ καὶ θεοφιλεῖς ἄρουραι τῆς Ἐκκλησίας, αἵπερ καὶ ἀρδευόμεναι
παρεῖχον τότε, καὶ εἰσέτι πάλιν παρέχουσι, καίπερ ἐκλειψάντων ὅλο-

τελῶς τῶν ἐκ τῶν τῆς Δακίας νεφῶν προερχομένων κεχρυσομένων ραγδαίων βροχῶν, παχέα κλήματα εὐόσμους φέροντα τὰς αὐτῶν σταφυλὰς, καί ὡς παράδειγμα ἐπιφέρω τὴν περικλεῖ καὶ μεγαλῶνυμον τοῦ Γένους ἡμῶν Σχολήν.

Καὶ ἐν τῇ Μονῇ ταύτῃ πρό δεκαετίας διετηρεῖτο ἀκμάζουσα Ἑλληνική τις Σχολή, ἧς φοιτηταί ἐτύγχανον οἱ ἐν τῇ Μονῇ μονάζοντες, παρὰ τοῦ λογιωτάτου Κ. Ἀναστασίου τοῦ Δημητριάδου διδασκόμενοι ἀλλ' ἤδη ἐν μεγίστῃ ἀνεχεῖα διατελούσης τῆς Μονῆς, ἐξέλιπε παντάπασιν πρὸς πολλοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν μοναχῶν.

Ἡ ἱερά Μονή αὕτη ἀποστερηθεῖσα τῶν ἐν τῇ Δακίᾳ προσοδοφόρων κτημάτων της ἔνεκα τῆς αὐθαρεσίας τοῦ ἀσεβεστάτου καὶ ἱεροσύλου ἐκείνου ἀνδρός, κέκτηται ἤδη ὡς προσοδοφόρα αὐτῆς κτήματα τέσσαρα μόνον Μετόχια, ἐν μὲν κατὰ τὴν χερσόνησον Παλλήνην (Κασσάνδραν) κείμενον, τὰ δὲ τρία ἄλλα κατὰ τὴν Κροσαίην (νῦν Καλαμαρίαν) ἐξ ὧν τό μὲν εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ἑομῆς (περὶ οὗ ὁ λόγος ἀνωτέρω ἐγένετο) τό δέ, ἡμῖν σειαν ὄραν μακρὰν τοῦ χωρίου Καρδίας παρὰ τὴν θάλασσαν κείμενον καὶ καλούμενον Καρβουνώ, καὶ τό ἄλλο Κριτσανά καλούμενον κεῖται παρὰ τῷ χωρίῳ Ἐπανομή, πρὸς τούτοις πλησίον τοῦ χωρίου Μυριοφύτου ἔχει καὶ νερόμυλόν τινα τόν ὁποῖον ἐνοικιάζουσι. Ἐκ τούτων πλέον τῶν κτημάτων ἡ Μονή αὕτη ἀπελάμβανε μόλις μικρὰν τινα ἀναψυχὴν ἀλλ' ἐπ' ἀσχάτων καὶ τούτων ὑπὸ τῆς Μεγάλῃς Ἐκκλησίας πακτωθέντων κατ' ἀνάγκην, ἔνεκα τοῦ ὑπερβολικοῦ χρέους τῆς Μονῆς συμποσομένου εἰς ἓν καὶ ἐπέκεινα ἑκατομμῆριον καταναλωθέν, ὡς λέγουσιν οἱ μοναχοί, κατὰ τὴν ἐκ νέου ἀνέγερσιν τῆς Μονῆς, περιῆλθε τό σεπτόν τοῦτο σκῆνωμα εἰς μεγίστην ἀμηχανίαν.

Ἐντός δέ τῆς πόλεως Θεσσαλονίκης ἔχει ἀρχαιόθεν ὡς ἴδιο αὐτῆς κτήματα ἡ Μονή δύο ἱεράς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰσπατίου καὶ τῆς Παναγίας Δέξας, ἐξ ὧν τὴν τελευταίαν (δηλ. Ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας Δέξας) πολλοὺς ἀγῶνας κατέβαλον οἱ πέριξ αὐτῆς οἰκοῦντες Θεσσαλονικεῖς πρό τετραετίας ἵνα οἰκειοποιηθῶσι παραλόγως, ἀγνοῶ δέ ἤδη, ὅν ἐπὶ τέλους κύριοι αὐτῆς ἐγένοντο οὗτοι.

Στό δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ περιηγητής μιλάει γιά τήν "φυσικήν τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου κατάστασιν".

"Ἐχει, ὅπως τήν περιγράφει, σχῆμα τριδακτύλου παλάμης, κέκμηται γῆν λίαν γόνιμον καί καρποφόρον, παράγουσαν πολυάριθμα προϊόντα ἐξαιρέτα ἦν ἔκπαλαι εὐθετος πρός ἐμπόριον, λιμένας ἔχουσα καί ναυπηγήσιμα ξύλα καί διάφορα μεταλλεῖα καί περιμάχητος πάντοτε διετέλει δι' ὃ καί οἱ Ἀθηναῖοι καί ὁ Φίλιππος διαφερόντως περί αὐτήν ἐσπούδασαν. . . εὐφοροῦσα δασῶν ἐξάγει διάφορα προϊόντα. Οἱ δημητριακοί καρποί ἐκεῖ κατ' ἔτος πληθοῦσι, ὁ οἶνος, τό ἔλαιον, ὁ βάμβαξ, τό σπασμίον, τό μέλι καί διάφοροι ὀπῶροι εἰσὶν ἄφθονοι. Προσέτι οἱ κάτοικοι ἐκ τῶν βοσκημάτων λαμβάνουσι τό ἔριον δι' οὗ κατασκευάζουσι διάφορα ὑφάσματα, οἱ πλεῖστοι δέ αὐτῶν ἐνασχολούμενοι εἰς τήν ἄλιεῖον ἀξόγουσι ἰχθύας, ὀστρακόδέρματα, μαλάκια ἐξ ὧν ὁ ὀκτώπους εἶναι ἐξαιρέτος, πρός δέ καί τό περίφημον αὐγοτάραχον ὑπάρχει ἐκεῖ ἄφθονον. Τό κυριώτερον δέ προϊόν τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου, ὅπερ καθιστᾷ τοὺς κατοίκους πλουσίους πειθανάγκασον αὐτούς νά μή μεταβαίνωσι εἰς μεμακρυσμένες πόλεις χάριν βιωτικῶν συμφερόντων εἶναι ἡ ἄφθονος ἐξαγωγή τῆς μετάξης τήν ὁποίαν οἱ ἴδιοι μάλιστα τελειοποιοῦσι".

Τό τρίτο μέρος καί τό τελευταῖο τοῦ βιβλίου ὁ Χρυσανθίδης τό ἐπιγράφει. " Ἡ μεταξὺ τῶν ἀρχαίων καί συγχρόνων ἡμῶν κατοίκων τῆς Χαλκιδικῆς χερσονήσου σύγκρισις" Καί ἀφηγιέται. " Ἡ Χερσονήσος αὕτη Χαλκιδική λεγομένη εἶχε 32 πόλεις μικράς καί μεγάλας ὑπό διαφόρων ἀποικιῶν Ἑλληνικῶν κατοικουμένης. Ἐκ δέ τῶν τῆδε κακεῖσε σποράδην ἀνακαλυφθέντων λειψόνων τῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης οἰκοδομῶν καί

ἄλλων ἱστορικῶν μνημάτων, εὐκόλως ἐννοεῖται, κατὰ πόσον ἦν ἀνεπτυ-
γμένον ἐκεῖ τό πνεῦμα τῶν ἀρχαίων τῆς χερσονήσου Παλλήνης κατοίκων
εἷς τε τό ἐμπόριον, ναυτιλίαν, γεωπονίαν, καί εἷς αὐτάς εἰσέτι τὰς
ἠθικὰς ἀρετάς ὅπερ μαρτυροῦσι τό τε ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐκεῖ διαμο-
νῆς μου ἀνακλυφθέν μεγαλοπρεπές ἀμφιθέατρον, καί ἡ ἐν τισι παραλί-
αις τῆς χερσονήσου σύμμικτος, καί εἷς βρόχους τεχνική βεταβολή τῆς
ἄμμου, διὰ προκυμαίας ἐκτεταμένης, ὡς καί ἡ ἀνακάλυψις πλείστων ὄσων
ναῶν, βωμῶν καί ἄλλων οἰκοδομῶν, πρός δέ καί παντός εἴδους σκευῶν
καί τινων ἀγαλαμάτων, ὧν ἀπάντων ἡ ἔντεχνος καί περίεργος κατασκευή
ἐλκύνουσι τόν θαυμασμόν ἐκάστου. Ὅθεν ταῦτα καί πλεῖστα ἄλλα τρανῶς
μαρτυροῦσι τόν τε πολιτισμόν καί τήν εὐνομίαν τῶν τότε κατοίκων τῆς
χερσονήσου, τὰ νῦν καλουμένης Κασσάνδρας. Καί ταῦτα μὲν ὀλίγιστα περί
τῶν ἀρχαίων τῆς Παλλήνης κατοίκων.

Ἐλθωμεν δέ εἷς τοὺς σημερινούς οὔτοι ὄντες τόν ἀριθμόν ὀλίγιστοι
καί κατοικοῦντες τὰ 12 μικρά χωρία, ὡς ἔνω εἴρηται, ζῶσι διὰ τῆς γεω-
ργίας καί μελισσοργίας ἀόκνως ἐγασζόμενοι τήν γῆν καί κοπιῶντες ἀδια-
κόπως ἐν τῇ χερσονήσῳ Κασσάνδρα. Διό καί ὁδρῶς ἀπολαμβάνοντες τῶν καρ-
πῶν τῆς ἐργασίας, ἄξιλοι ὄντως ἐπαίνου τυγχάνουσιν. Ὅσον δέ ἀφορᾷ τήν
διανοητικὴν καί ἠθικὴν ἀνάπτυξιν, κατὰ μέγα μέρος οὔτοι διαφέρουσι
τῶν ἄλλων ἐπαρχιωτῶν, ὡς ἔχοντες συγκοινωνίαν στενήν μετὰ τῶν νήσων
τοῦ αἰγαίου πελάγους. Διό εἷς τε τήν φιλοξενίαν καί ἡμερότητα διακρι-
νόμενοι τῶν λοιπῶν χωρίων τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας, δεικνύουσι καί κρείτ-
τομα πολιτισμοῦ σημεῖα. Ἐν τούτοις καί παρ' αὐτοῖς ὑπάρχουσιν ἄνθρω-
ποι δεσποτόφρονες, ὑπὸ τήν ἐπίρροισιν πῶν ὀπίων οὐκ ὀλίγα πεπονθόν-
τες εἷς τό παρελθόν ἀναξιοπαθῶς ἀγανακτοῦσιν. Ὅθεν πρός μείζονα
πρόοδον καί βελτίωσιν χρήζει καί ἡ χερσονήσος Κασσάνδρα διὰ δραστη-
ρίου προστασίας λύχνου νοεροῦ, φωτός βοεροῦ τῆς ἀθανάτου παιδείας, ἧς
ἀποστερεῖται, ἔνεκα ἐλλείψεως Σχολείων ἐδραίων.

Τῆς δέ Τορώνης ὑπαρχούσης ποτε καί ταύτης πόλεως ἐμπορικῆς, τεθε-
μελιωμένης δέ ἐπὶ τῆς Σιθωνιακῆς σχεδόν ἄκρας, ἔάν μέ βλέμμα ἀρχαιολο

γικόν ἤδη τις πάλαι λαμπρά ερείπια, ἅπερ σώζονται καί μέχρι τῆς σήμερον μετὰ φρουρίων καί πύργων, καί οὐτῶν ἀκόμη τῶν οἰκιῶν τῶν διαχωρισμάτων, δύναται νά συλλάβῃ ἀμέσως ἰδέαν περί τῆς τότε τῶν κατοίκων, οὐ μόνον οὐτῆς ἀλλά καί ἀπάσης τῆς χερσονήσου Σιθωνίως ἀναπτύξεως, πολυειδῶς θεωρουμένης.

Μαζύ μέ τόν Χρυσανθίδη ἐκάναμε ἕνα ταξίδι στή Χαλκιδική στό 1869 καί μᾶς χειραγώγησε ὁ περιηγητής διά μέσου τῶν κωμοπόλεων καί τῶν χωρίων της.

Ὁ Νικόλαος Χρυσανθίδης ὁ Βυζάντιος μέ τό βιβλίον του "Αὐτοσχέδιος περιγραφή τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου" πού ἐκδόθηκε στό 1869, δηλαδή πρίν ἀπό ἑκατό πέντε χρόνια, μᾶς δίνει μιᾶ εἰκόνα τῆς Χαλκιδικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰκόνα πολύτιμη γιά κεῖνον ἰδίως πού πρόκειται νά καταπισθῇ μέ τήν συγγραφή τῆς Ἱστορίας τῆς Χαλκιδικῆς.

Δέν "ἐτύπωσε", δυστυχῶς, ὁ συγγραφεὺς τὸ τέταρτο μέρος τῶν χειρογράφων του πού ἀναφέρεται ὅπως λέει στὸν π ρ ὀ λ ο γ ο ν του εἰς "τὴν ἱστορικὴν περίληξιν ἀρχαίων τῆς χερσονήσου τούτης συμβεβηκότων μετὰ τινῶν νεωτέρων, ἐπισυνόπτων ἅμα βραχεῖ τῷ λόγῳ καὶ τὴν νεωτέραν περιγραφὴν τῆς παρὰ τῇ ῥηθείῳ Χερσονήσῳ πόλεως Θεσσαλονίκης, πόλεως διατελούσης σήμερον ὡς γεφύρας, οὕτως εἶπεῖν, τοῦ ἐμπορίου ἀπάσης τῆς Μακεδονίας, καὶ κατὰ μέγα σχεδόν μέρος τῆς Βουλγαρίας, πόλεως τῆς μέγιστῃ διακρινομένης ἐπὶ διανοητικῇ καὶ ἠθικῇ τῶν κατοίκων καταστάσει καὶ πολιτισμῷ.

Καὶ μᾶς ἐξηγεῖ, πολὺ χαριτωμένα, τὴν αἰτίαν. " Σ.Σ. Ἐν δέ τῷ τρίτῳ τούτῳ μέρει συγχωνεύεται τὸ τέταρτον Μέρος τοῦ παρόντος ποιήματος, καθότι καὶ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ συγγράμματος ὑπερέβη κατὰ τρία σχεδόν τὰ κατὰ τὴν Ἀγγελίαν δύο μόνον τυπογραφικὰ φύλλα, καὶ ἐπομένως χρηματικὴ ἔλλειψις ἀναγκάζει με νὰ παραλείψω τὰ οὐσιωδέστερα".